СЛОВО Просвіти

Без мови немає нації!

ВСЕУКРАЇНСЬКИЙ КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ ТИЖНЕВИК

41 (989), 11—17 жовтня 2018

14 жовтня — День захисника України

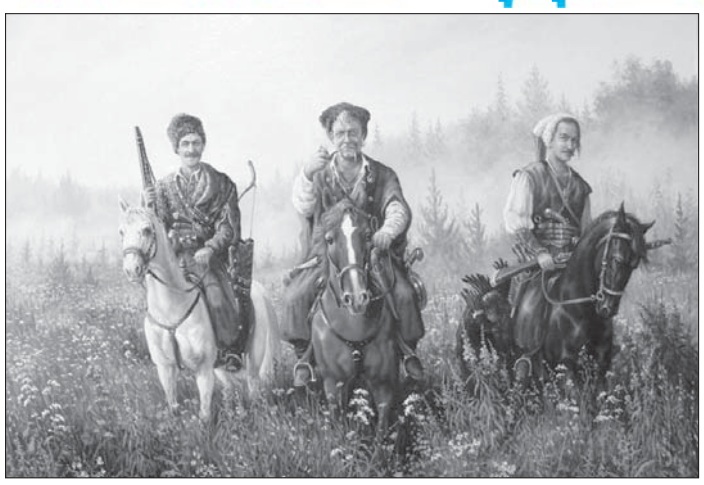

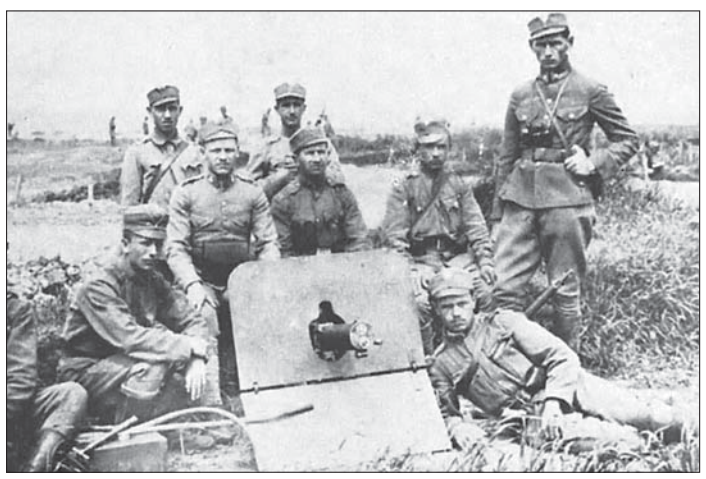

Для українців Покрова Пресвятої Богородиці — найшанованіше чотириєдине свято. Бо це ще й День українського козацтва, День заснування Української Повстанської Армії і День захисників Вітчизни. Це ніби ланка зв'язку поколінь, яка з'єднує і об'єднує нашу націю в історичному просторі в одне нероздільне ціле. І в це свято, як і щодень, наші воїни на східному фронті захищають незалежність і територіальну цілісність України від російського агресора, доводять це важкою ратною працею.

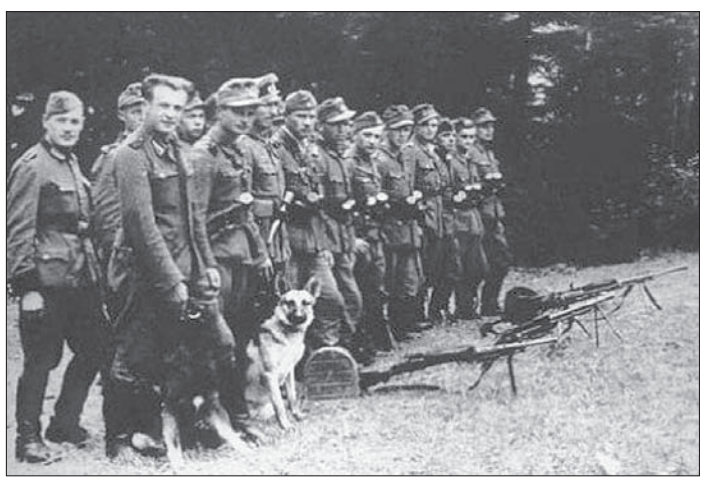

Слава героям!

Три слова Правди і Надії

Тож запам'ятаймо
Три потрібні слова,
Де з'єдналась правда
І надія щира.
Гордої звитяги
В них міцна основа.
Ті слова — це Військо,
Мова наша й Віра.

Щоб ворожі зграї
Оком не косили,
Щоб відчув загарбник:
Нас чіпать не можна, —
Треба, щоб були в нас
Непоборні сили,
Треба, щоб всі знали —
Ми непереможні.

А іще — щоб рідне
Українське слово
На вустах розквітло
З заходу до сходу.
Хай єднає душі
Слів протяжне соло.
Бо — немає мови,
То — нема й народу.

Хай воскресне, врешті,
Віра — Божа справа,
Повноцінно править
В українськім Храмі.
Хай з віків прадавніх
Повернеться правда
Й втішить нас Спаситель
У небесній рамі.

Три пророчі слова —
Без страхів й печалі.
Хай не затушкує
Їх зневіра сіра.
А вони — мов клятва,
Як життя скрижалі.
Пам'ятаймо чітко:
Військо, Мова й Віра.

Вадим КРИЩЕНКО

4 жовтня 2018 року

“Голодомор — один з найбільших злочинів проти людяності”.

Микола ГОЛОМША: «Той, хто забуває минуле, приречений на його повторення»

— Миколо Ярославовичу, Сенат США одноголосно визнав Голодомор 1932—33 років геноцидом українського народу. Це вже не перше визнання. Голодомор визнали геноцидом українського народу 16 країн. Ще 9 країн в офіційних зверненнях засудили Голодомор як злочин проти людства, вчинений тоталітарним сталінським режимом або вшанували пам’ять жертв української людності.

Свого часу Ви як перший заступник Генерального прокурора долучилися до розслідування і передали до суду справу про визнання Голодомору геноцидом.

— Офіційно порушувати питання про геноцид українського народу я почав ще 2003 року. Але тоді не знайшов підтримки у керівництва Генеральної прокуратури України. А коли перемогла Помаранчева революція, поставив це питання перед Генеральним прокурором України, перед колегією Генеральної прокуратури, що цей злочин ми зобов’язані розслідувати.

Я говорив про Голодомори 1921—23, 1932—33, 1946—47 років. Але ми зосередилися саме на найжахливішому злочині: Голодоморові 1932—1933 років.

Я вийшов на голову СБУ Валентина Наливайченка. Він охоче відгукнувся до цієї теми. Також говорив з Ігорем Юхновським, який тоді очолював Інститут народної пам’яті і працював над темою комуністичного терору. Президент Віктор Ющенко схвалив ініціативу. Але, на превеликий жаль, системності в цій роботі не було. Ніхто в Генеральній прокуратурі нам не допомагав. Мене звинувачували в політиканстві. Мовляв, не було ніякого геноциду, а був звичайний голод.

Коли виніс постанову “Про порушення кримінальної відповідальності”, то її навіть не зареєстрували. Але В. Наливайченко разом зі своїми підлеглими зареєстрували кримінальну справу і почали розслідування.

— І це тоді, коли тему Голодомору серед українських патріотів, письменників, інтелігенції порушували значно раніше. Іван Драч на письменницькому з’їзді ще 1986 року. З цією темою виступив на пленумі ЦК КПУ 1987 року Борис Олійник. Уже був рух у суспільстві. Ліда Коваленко та Володимир Маняк збирали свідчення, оприлюднювали їх у рухівських та інших демократичних виданнях. Вийшла книжка спогадів, які зібрав письменник Олександр Міщенко. Приїхав у Україну і продовжив вивчати тему Голодомору в 1991 році Джеймс Мейс, заговорили про неї широко історики. Тобто інформацію в суспільстві вже обговорювали.

— Але вона не отримала правового обґрунтування. Тому СБУ почала досліджувати всі жахливі картини цього злочину.

Що мені найбільше впало у вічі? Була постанова ЦВК і РНК СРСР “Про охорону майна державних підприємств, колгоспів, кооперації та зміцнення суспільної соціалістичної власності” від 7 серпня 1932 року. (Більш відома в народі як “закон про п’ять колосків”.) Постанова передбачала розстріли з конфіскацією всього майна. У кращому випадку — ув’язнення на 10 років. Цього виявилося замало. Під керівництвом Сталіна та його поплічників цілі села по всій країні режим виносив на чорні дошки.

А чорна дошка означала смерть не лише людини, а всього населеного пункту. Проти громад, занесених на чорні дошки, вчиняли військові операції і села зникали разом із мешканцями. Так вбивали людей — силу української землі, яка століттями була оберегом українського народу.

Я читав спогади одного з учасників тих подій. У своєму щоденнику він пише: *“Нас оточили війська. У нас забрали їжу, навіть одежу і нове взуття. Ми голодуємо, ми не маємо що їсти... Я похоронив батька, матір, дружину, брата. А ось веду за руку трьохлітнього сина, на руках півторалітня донька. Уявляю, якою вони смертю будуть помирати, якщо я ось-ось помру”.* І він несе їх до ставу і топить, щоб вони померли при ньому. Ця родина — жертва режиму. Це просто не вписується в психіку сучасної людини, але ми маємо це знати й оцінювати і за моральними критеріями, і за буквою закону.

Голодомор — один з найбільших злочинів проти людяності. Такого не розслідувати було неможливо. Але у нас, на превеликий жаль, за стінами державних установ і правоохоронних структур незалежної України залишалися колаборанти, які ще жили законами радянської імперії. Вони виправдовували злочини проти української нації. Такі злочини потрібно розслідувати. А нині такими самими способами знищення українського народу послуговується путінський режим.

Про те, що відбувалося на нашій землі, знав світ — посли, які були на території України, переказували керманичам своїх країн, що у нас лютує штучно створений голод і від нього вмирають люди. А в той же час Радянський Союз на чолі зі Сталіним продавав українське зерно. Були й досить совісні керівники районів, які зверталися з відповідними скаргами, що на залізниці стоять ешелони з зерном, а люди вмирають. Їх знищували...

Під час розслідування слідчі органи Служби безпеки України, а керував розслідуванням начальник слідчого управління генерал СБУ Василь Вовк, куратором був генерал Микола Герасименко, — геополітично, хронікально і організаційно довели факт злочину. Ці злочини стосувалися всього українства.

— Сьогодні серед дослідників геноциду тривають великі дискусії, якою є справжня цифра загиблих. А які документи Ви залучали, які свідчення?

— Було напрацьовано 216 томів кримінальної справи. Інформація свідчила, що жертв понад 10 мільйонів. А вчені нам давали цифру 3 млн 800 тисяч. Це вражало. На ці розбіжності негативно зреагував Президент Віктор Ющенко. До речі, хоча Президент у нас тоді був справді український і цим питанням переймався, але Генеральна прокуратура постійно пресувала мене з цього приводу. Не міг там навіть відверто говорити.

Доводилося спілкуватися з представниками СБУ мало не в приватних розмовах. І ми таким чином координували дії. Слідчі допитували людей, з’ясовували всі обставини на місцях. Але люди не мали офіційних цифр. Не мали документів про те, стільки загинуло дітей, літніх людей. А в наявних записах приховували інформацію про чисельність селянства, яке загинуло від голоду.

Ми ретельно вивчали матеріали. Опрацьовували різні документи. Серед них — надбання Інституту народної пам’яті, які нам надав Ігор Юхновський. Ці матеріали також лягли в основу розслідування. Але, звісно, основну частину становили допити свідків, очевидців, їхніх дітей.

— 28 листопада 2006 року Верховна Рада ухвалила Закон, у якому Голодомор визнано Геноцидом. Але з приходом до влади Віктора Януковича ми побачили зречення від теми геноциду, від звинувачень кремлівської влади в злочині щодо України.

— Після того, як Янукович прийшов до влади, він заявив, що геноциду не було. Після цього мене відразу запросив Генеральний прокурор і сказав, що мені доведеться залишити посаду. До мене приходили відповідні працівники і говорили, що вихід є, якщо відмовлюся від постанови, яку підписав.

Це постанова про скерування кримінальної справи стосовно Голодомору до суду, яку я підписав у кінці грудня 2009 року. Тому що Генеральний прокурор і його заступники не хотіли підписувати. Суддя Віктор Скавронік передав цю справу до суду. На засідання запросили молодих прокурорів, їх лякали звільненням, але вони витримали всю процедуру. Віктор Скавронік визнав факт геноциду і закрив справу у зв’язку зі смертю Сталіна, Косіора та інших його поплічників.

Таким чином ми отримали підтвердження того, що в Україні таки був геноцид. Це стало історичною віхою. Бо одна справа, коли це визначається законодавчим органом, а зовсім інша — судом.

За те, що я скерував до суду кримінальну справу про визнання Голодомору 1932—1933 рр. геноцидом українського народу, злочинний режим Януковича понизив мене на посаді із заступника Генерального прокурора до військового прокурора Центрального регіону України.

Звісно, тоді ж Москва почала проти мене брудну кампанію. Були публікації дискредитаційного характеру. Знайшли онука Сталіна, який подався до московського суду, аби оскаржити рішення українського суду. Я сказав, що проти такого рішення повстане все Україна.

— 2018 рік — рік 85-річчя Голодомору. Чи віддала Україна належне пам’яті загиблих людей? Як правник, яким Ви бачите майбутнє цієї теми в Україні і за кордоном?

— Тема Голодоморів для мене мала і має особливе значення — і як для заступника Генерального прокурора, і як для політика, громадського діяча та громадянина.

Вдумайтесь тільки — Україна за роки радянської влади пережила три голоди: 1921—1923, 1932—1933 та 1946—1947 років, які суттєво позначилися на генофонді української нації. Кожне з цих жахливих явищ має свої специфічні відмінності, але поєднує їх одна спільна риса: державні примусові хлібозаготівлі.

Робота з відновлення історичної правди, вшанування жертв винародовлення в Україні має бути постійною, має пов’язати в одне ціле державників, істориків, освітян, культурологів.

Дякуючи відповідним діям Валерія Чалого, посла України в США, Конгрес цієї країни ухвалив одностайне рішення, яким Голодомор 1932—33 років визнано геноцидом українського народу.

7 грудня 2016 року Верховна Рада ухвалила Постанову про звернення до демократичних країн із закликом визнати голодомор геноцидом. Нам треба було це зробити ще раніше і одразу побудувати модель донесення інформації до світової спільноти. Звернутися до всіх українців, зокрема й влади, щоб з’явилося усвідомлення, що такі злочини передбачають невідворотність покарання і не мають термінів давності. Тому що коли таке забувається, то завжди є охочі продовжувати подібні злочини. А те, що робить Путін на сході нашої країни, це якраз непокараний злочин Кремля.

Путінський режим діє зараз у такий самий спосіб, що й сталіністи. В Криму і на окупованих територіях Донецької і Луганської областей кремлівські терористи вбивають мирних людей, арештовують і утримують у застінках невинних громадян, влаштовують штучний голод в окремих районах, руйнують артилерійськими і мінометними обстрілами будинки. Вони руйнують середовища мирного життя українців і розхитують спокій і мир інших народів.

Неоімперія сучасного варварства досі “малює” свої страшні, божевільні візерунки на чорних дошках — вже для Майданної України. “Малює” танками і “Градами”, мінометами, терористичними актами, засиланням чергових загонів нищення історично-ментальної пам’яті українців. Це — агонія осердя імперії, яка будувалась і розвивалась на принципах тотальної ненависті до всього національного, людського в нашому світі.

Українці знову гинуть, захищаючи рідну землю, свою волю і мир у світі. Ми вистояли в голодоморах. Ми не здалися під більшовицькою окупацією, коли радянська влада робила все можливе, щоб знищити історичну пам’ять і сам дух українства. Вистоїмо і зараз. І неодмінно — переможемо!

Редакція “Слова Просвіти” звернулася до очільника партії “Патріот”, відомого юриста Миколи Ярославовича Голомші з проханням прокоментувати цю подію.

Микола ГРИНЬ,
член НСЖУ, лауреат літературно-мистецької премії ім. П. Куліша, Бобровицький район Чернігівської області

У той рік заніміли зозулі...

Погляд на 85-річний «ювілей» Голодомору в рідному краї через призму публікацій районної газети того часу та спогадів свідків і очевидців геноциду земляків

Щороку в післявеликодній поминальний понеділок моя бабуся Марія разом з іншими родичами йшла насамперед на так зване старе кладовище Козацького. Воно вже тоді, більше півсотні років тому, було густо зарослe кущами бузку. Поміж них виднілися горбочки могил. З хрестами та без них. Ретельно прибрані й густозарослі травою. Після традиційного качання на могилках крашанок, пригублювання чарчини з самогонкою за упокій жертв голодовки йшли на нове кладовище до могил недавно померлих родичів.

Того дня на старому цвинтарі незрозуміле для школярського вуха слово “голодовка” часто звучало з уст багатьох моїх односельців. Воно заінтригувало мою дитячу цікавість, адже про голодовку в своєму та навколишніх селах не чув ні на уроках історії, ні літератури. Ось тоді я звернувся за поясненнями до бабусі. Так і дізнався про страшну трагедію односельців і моєї родини.

Тоді, 33-го, розповідала бабуся, в її родині, де росло 12 рідних братів і сестер, десятки племінників та двоюрідних, померло від голоду чимало дорослих і дітей. Бабуся Марія, дідусь Микола та їхні троє малолітніх дітей, серед яких була й моя майбутня мама, а тоді 12-річна дівчинка Галя, теж могли б зазнати трагічної долі багатьох родичів. Та правду кажуть: не було б щастя, та нещастя допомогло. Нещастя полягало в тому, що про голодовку вони дізналися на засланні у Вологодській області Московії, куди більшовицька влада у перші роки масової колективізації аж на 15 років запроторила молоду розкуркулену родину, яка категорично не хотіла усуспільнювати кілька десятин землі, десяток овець, іншу домашню худобу та вовночесалку. Про страшну трагедію у рідному краї бабуся та її діти дізналися незадовго до окупації нацистами Козацького. Тоді ж вони вперше поклонилися могилам померлих від голодної смерті і тій традиції не зраджували вже ніколи. І слово голодовка назавжди увійшло в їхній лексикон.

Маю сказати, що й сьогодні, коли проходиш дорогою попід старим кладовищем у моєму рідному Козацькому, ще більш зарослим кущами бузку, і коли звертаєш з неї і прошкуєш забур’яненими стежками поміж ледь помітними сотнями горбочків могил на території майже в 50 соток, мимоволі чуєш, як у єдиному пориві з них возноситься до небес молитва-волання моїх убієнних голодом односельців: “Хліб наш насущний дай нам сьогодні, Господи! Сьогодні, Боже, бо завтра буде пізно...” Посивілі від прожитих літ односельці, з якими говорив на трагічну тему голодовки початку 30-х років у моєму краї, не раз наголошували, що тоді люди не чекали вже спасіння навіть від Бога. Хай вибачить Всевишній, але ж так і було. Бо трагізм усього, що відбувалося тоді, посилювався ще й тим, що Україна наша прийшла до своєї Голгофи із розтоптаною православною вірою предків, без їхніх моральних заповітів, зі зруйнованими храмами. І Козацьке тут не виняток. Ось і говорили люди, що це сам диявол зробив так, аби вмираюче село саме сповзало в цю місцину. І сюди й справді щодня привозили десятки виснажених трупів і без домовин, без жалібних піснеспівів про останній поцілунок і вічну пам’ять скидали їх у ями-могили... Багато односельців, які були свідками того жахіття і з якими довелося говорити, стверджували, що в багатьох таких могилах знайшли останній спочинок десяток, а то й більше людей. Ось так жнивувала на моїй давній козацькій землі червона орда. Страшні лягали покоси...

Розпочалася ця трагедія з дикого для споконвічних хліборобів слова колективізація. Отієї, якій супротивилася родина мого дідуся-бабусі. І таких у Козацькому було багато. Мало хто поспішав стати колгоспником, де гуртове ставало чортовим. Услід за колективізацією розпочався голод. Разом із ним у селянську хату шикувалися й інші слова-чужинці: експропріація, агітація, контрактація, конфіскація, екзекуція, мобілізація, реквізиція, а за ними й ліквідація. І ліквідовували: вдень і вночі, на рідній землі голодом і холодом, і в таборах далекої Півночі, і не ближчого Сходу...

Голодомор наступав на п’яти українським селянам і моїм землякам з початку 30-х. Тоді хліборобам із діда-прадіда, які годували хлібом і салом не тільки Україну, а й усю царську, а тоді радянську імперію, спустили абсолютно нереальні плани хлібозаготівель. Більшовики навіть придумали лозунг про виконання першої заповіді перед державою. З кремлівської трибуни так званий вождь народів дав жорстку настанову: першою вашою заповіддю є виконати зернозаготівлю... і не треба відволікати увагу на всілякі фонди і резерви... Селяни повстали. Навесні 1930 року в п’яти районах Чернігівщини відбулися селянські заколоти. Не оминули вони й мою Бобровиччину. Чекісти-енкаведисти потопили їх у морі крові. Ще й регулярне військо покликали на допомогу. Для заготівлі хліба більшовики створили буксирні бригади. Не всі односельці погоджувалися зі штиркачками нишпорити в обійсті сусідів чи родичів. Влада робить наступний ганебний крок — буксирні бригади одного села працюють на території сусіднього. Бригади “борців за хліб” вимітали “червоною мітлою” все до зернини. Забирали не тільки хліб.

Дружина Федора Юхимовича Харсіки Ликера з мого Козацького якраз замісила тісто у діжі, коли поріг хати переступила ватага комнезамівців. Навколо неї бігало четверо голопузих дітлахів, гралася з ними й сусідська дівчина. Так ось нажахана Ликера і всадовила її голою попою на мішок з борошном. Думала, не займуть дитину, посоромляться. Де там! Забрали й борошно, і діжу з тістом... Не дочекалися діти свіжого хліба, купити ж його тоді в магазині було неможливо. Чоловіки покидали село і їхали в пошуках хліба насущного: у Київ, Ніжин, Бобровицю. Але всюди порожні полиці, всюди голодують... Всюди загороджувальні загони... Людей зсаджують із потягів, розвертають назад кінні повозки...

У цей страшний, підлий і голодний 1933 рік так званий братній російський народ не тільки не простягнув руку порятунку та допомоги, а навпаки, робив усе, аби зруйнувати генофонд моєї країни, збільшити масштаби гуманітарної катастрофи. Інакше, говорили мої співрозмовники в селі, чим пояснити ті факти, коли українців повертали від російського та білоруського кордонів, коли завертали хлібні валки із Західної України, коли не дозволили завезти пшеницю з Канади, зібрану там українською діаспорою.

У Козацькому відкривають нечуваний досі патронат. На території колгоспу “Перше травня” розташовують його в хаті репресованого і засланого на Північ колишнього куркуля Андрія Харлана. Його малолітніх дітей викидають на вулицю — в сніговий замет. Вигнані з інших хат так звані куркулі риють землянки і живуть там майже до самої війни. Їхня доля не цікавила тодішню владу.

У газетах того часу — численні повідомлення про зрив цими “куркулями” та їхніми “посіпаками” хлібозаготівель. За цим приховується справжня правда про масовий голод, але про нього в районній газеті Бобровиччини жодного слова. Верхом цинізму можна назвати слова партійного вождя Чернігівщини Маркітана, який на обласному з’їзді колгоспників-ударників 5 липня 1932 року заявив: “Голод, смерть від голоду не тому, що був неврожай, Урожай кращий. Не засіяли землю — винні куркулі...” Трагедію Голодомору від людей приховують усі газети Союзу. Натомість вони рясніють повідомленнями про зрізані 5 колосків на полі, про перевіювання полови, вириту на полі картоплю. А ще — про потурання цьому багачам, куркулям і підкуркульникам головами колгоспів. За цією пропагандистською тріскотнею прикрита правда про продовольчу катастрофу на Бобровиччині.

У Старій Басані, пише районна газета “За суцільну колективізацію” у № 24 за 1932 рік, зграя церковників-твердоздавців за активної участі й під керівництвом попа Бидила Івана використали церкву під сховище куркульського хліба та майна. 26 лютого там знайшли 11 мішків хліба вагою 60 пудів, 2 мішки сала й м’яса, мішок тютюну та інше. Все це належить твердоздавцям членам церковної ради Запорожцю Опанасу, Назарку Василю, Краснощоку Єграпу.

У колгоспі “Червоний кобижчанець” колгоспники й одноосібники часто збирають колоски в свої торби і крадуть колоски з кіп (та ж газета № 68). У веприцькому колгоспі “Червона громада” виявлено випадки зрізування колосків зі снопів, що складені в копу. Днями комісія знайшла ці колоски в громадянина Шияна Якова, що свого часу вийшов з колгоспу. Так сигналізує на весь район призначений новою владою колгоспкор Видючий (там же № 69). Важко читати замітку в числі за 3 квітня 1933 року про те, що в колгоспі “Нове життя” села Кобижча крадіжки мають масовий характер. Вартові біля комір виточують зерно для власного споживання. Ледар Голота Андрій переточує колгоспну пшеничну полову, в якій залишилось чимало зерна, а управа спокійно спостерігає, благодушничає. За прикладом Голоти до полови ходить ціла зграя злодіїв, виточують зерно, крадуть полову.

Нагадаю, що полову переточували в квітні 1933 року. Це був розпал масового голоду, коли навколо і зокрема в Кобижчі, пухли і вмирали від голоду люди. Тоді біля однойменної залізничної станції просто неба пріли гори звезеного з усієї округи експропрійованого в людей зерна, яке цілодобово охороняли солдати з рушницями і які стріляли в людей без попередження. Полова та всю зиму пролежала на вулиці під снігом і люди намагалися видобути з неї бодай жменю рятівних зернят. Але їх ще й ледарями називають. Покладемо руку на серце і запитаємо чесно себе: чи пішов би ледар і тоді, і тепер переточувати вручну решетом прілу полову? Чи пішов би ледар брати додому мокру і гнилу полову, аби спекти з неї якусь затірку для тамування голоду і навіть порятунку від смерті? Переконаний: ледар би не пішов. Це треба так довести людей до ручки, що вони стали “зграєю злодіїв”, які пішли не грабувати, не вбивати, а точити полову. Комуно-більшовицька влада зуміла так зробити. І такій владі не може бути прощення навіть за давністю років.

Але продовжимо читати гіркі рядки газетних публікацій того періоду. Колгоспниця марківецького колгоспу “1 серпня” Буряк Христя систематично краде в колгоспі картоплю. Приміром, нещодавно вона різала картоплю на посадку і у неї при обшуку знайдено за пазухою та в кишенях повно картоплі. Треба притягнути її до суворої відповідальності (та ж газета № 52). Інша замітка в числі за 12 червня 1933 року розповідає про підкуркульників села Ярославки Магдика Василя та Марківців Голика Тимоша, які крали на полі марковецької філії бурякорадгоспу бурякові висадки, які вже дали сходи. Замітки в наступних числах районки повідомляють про куркульського агента Миколу Дурнева, який крав картоплю, та комірника свидовецького колгоспу агентів куркуля Архипа Митр. Плиску та польовода Коровая Кузьму, які привласнили гречку.

“За останній місяць у новобиківському колгоспі “Робітник і селянин” чимало зареєстровано фактів різних крадіжок. У зерносховищі у підлозі прокрутили дірки і виточили 24 пуди вики. У другому гамазеї теж не стало декількох кілограмів зерна. Крім того, чимало вкрадено коней. Це роблять класові вороги (№ 63). “Куркуль села Кобижчі Неділько Юхим, що нещодавно вийшов з Бупру, направляє своїх дітей красти колгоспний урожай... Судово-слідчі органи мусять ненадно покарати цього куркуля як найзапеклішого ворога радянської влади (№ 64, 1933 р.).

У Рудьківці куркульські налигачі Андріяш Захарко та Конішевський Яким, які відверто діють проти радянської влади, займаються крадіжкою. Нещодавно їх піймали, коли вони різали колоски у колгоспі “Червоний промінь”. Ці класові вороги 5 липня навмисне знищували врожай. За це нарсуд 15 липня засудив їх обох на чотири роки до бупру. Якщо названі рудьківчани були лише “куркульськими налигачами”, то в Бобровиці куркуль Юхим Колос днями спіймався на гарячому, коли зрізав колоски на полі в бобровицькому радгоспі (там же, № 70). У ніч на 19 липня у новобиківському колгоспі “Робітник і селянин” спіймали Мринську Наталку Григорівну, яка різала на полі колоски. Збори ухвалили: Мринську як куркульського агента з колгоспу виключити та прохати органи прокуратури притягнути її до відповідальності (там же, № 72).

Далі буде.

“Львів’яни починали успішно, але сьогодні потроху здають позиції”.

Згасає зірка львівського форуму?

Роздуми услід події

Віталій АБЛІЦОВ

Осіння погода нинішнього року сприяла західноукраїнському святу книги — лише в останній день похолодало, хоча сонце світило, не ховаючись за хмари, й чашу подвір’я біля Палацу Потоцьких можна було сприймати, якщо подивитися зверху, майже як заповнений стадіон. Очевидно, подібний перебіг подій закономірний, адже відзначався ювілей — 25-річчя BookForum-у.

Почесний гість святкового дійства Президент П. Порошенко у вітальній промові наголосив, що вітчизняний книгодрук став важливою складовою інформаційної галузі нашої держави в умовах, коли північний сусід прагне перетворити свідомість українців на арену міжнаціонального протистояння.

Але метеорологічні метаморфози наштовхували й на інші думки.

Наприклад, якщо перегорнути сторінки чвертьвікової історії форуму, то реакція погоди була значною мірою символічною: перша половина літопису щорічного свята книги бачиться досить успішною, а от друга — особливо в останні роки, на нашу думку, суттєво поблякла. Невипадково письменник А. Курков оприлюднив своє передбачення, що нинішній форум був переломним, а наступний буде зовсім іншим. Яким — прозаїк не уточнив.

Перше, що, як кажуть, видно неозброєним оком, то це явна трансформація програми й реалізації заходів насамперед як своєрідної форми пропаганди книги у бік відвертої комерціалізації. Іншими словами, відчувається, що книга стає для організаторів форуму передусім прибутковим товаром, а не предметом інтелектуального зацікавлення. Можливо, це й поспішне припущення і поки що не йдеться про регіональний присмерк “галактики Гутенберга” (визначення канадського соціолога М. Маклюена, згадавши про який, італійський теоретик-культуролог У. Еко попередив, що книжкова культура у XXI столітті розвиватиметься нарівні з комп’ютерною культурою).

У багатопроблемній Україні до світових бід, які переживаємо, додаються ще й, як кажуть, специфічно домашні.

Брати Капранови тепер агітують за свої видання у самому центрі палацового простору

Саме так!

У минулі роки їхній зелений “Запорожець” стояв біля входу на святковий простір навколо Палацу Потоцьких.

А от Сашко-лірник (О. Власюк) не змінив дислокації — як і раніше, розташувався поближче до парадного входу в палац — архітектурний шедевр галицької столиці.

Зрозуміло, що в обладнаних для торгівлі рядах захоплювати відвідувачів своїм товаром легше, але дехто не полінувався й тут запропонувати щось, на його переконання, оригінальне. Львів’яни й цьогорічні гості побачили й таку форму агітації аудиторії: молодий чоловік у вбранні повара, підкидав на великій сковорідці значну за розмірами книгу й гучно викрикував рекламні абзаци, афішуючи видання, розкладені на стендах за його спиною. Хтось покепкував з хлопця, порадивши самодіяльному “артисту” краще жонглювати або смаженим млинцем, або пластмасовою пляшкою з вином чи молоком...

Зрозуміло, що визначальні події відбувалися не тут, а у відповідних аудиторіях та залах, імпровізованих наметах тощо (до речі, події форуму заполонили весь центр Львова). Але збирали ці “місця зустрічі” зацікавлених господарів і гостей книготоржества досить часто незначні гурти учасників.

Ясно, що охопити всіх охочих почути героїв події чи улюблених авторів, непросто. Але, здається, давно пора визначити центр форуму, де розташувати мапу основних подій і зустрічей, і тут проводити найцікавіші акції (знайшлось же місце для капранівського “Запорожця”!)

На жаль, з кожним роком міцніє тиск на відвідувачів з боку роти (чи батальйону?), що контролює прохід на свято книги. А чи не краще вигадати щось гуманніше та застосувати щось демократичніше замість лютої пильності? Навіть гадається, що вільний доступ збільшив би фінансові вигоди організаторів форуму.

Отже, висновок перший: “добре організований” хаос, безсумнівно, не сприяє відвідувачам за п’ятиденку побачити хоча б основну частину акцій форуму. Зауважимо, що було задекларовано близько 1000 заходів: презентацій, майстер-класів, дискусій і зустрічей. Тут навіть мудра порада філософа Г. Сковороди “Прагни вершини, сягнеш середини” не здатна допомогти відвідувачам форуму.

І виходить, що найкраще бути нейтральним зацікавленим пошуковцем і, не поспішаючи, обходити поверхи та обладнані ряди з книгами на свіжому повітрі та радіти, якщо натрапиш на потрібне видання. Тим більше, що, попри недоліки, все ж львівське книжкове море щороку пропонує найрізноманітнішу продукцію: “Антонич від А до Я”, “Бесіди п(р)одумки” А. Содомори, серія чудових видань, присвячених Франції, і раптом — “Гітлер. Примітки до біографії” (?!). Але натрапляєш і на сірозмістовні видання, як “Три розмови про Україну” — солідний за розміром том дивує несумісністю авторів тих розмов: якщо письменник В. Шкляр — своєрідний прозаїк, цікавий і читачам, і громадськості, то тележурналіст М. Вересень чи урядовець В. Кириленко якщо й мають прихильників у певних колах, то для значної частини вітчизняної еліти вони постаті одіозні.

Мимоволі виникає порівняння львівського свята з київським — в “Арсеналі”. Столичне програє саме тому, що й у ньому панує вже згаданий хаос. І в столиці більше дбають про фінансову вигоду заходу (тут ціна вхідних квитків збільшується на очах відвідувачів — у запрошенні вказується 50 грн, а в касі вимагають більше (?!).

Є ще одна відмінність між двома форумами — арсенальці як стартували невдало, так і рухаються в’яло; львів’яни починали успішно, але сьогодні потроху здають позиції.

Спільним для обох книжкових форумів є поки що незнайдений варіант рівноваги між книготоргівлею й спілкуванням письменників із читачами. І ті, й ті егоїстично не поступаються один одному. В результаті — обоє програють.

Львів відвідують і нобелівські лауреати. Тільки не діячі культури українського походження, удостоєні престижних нагород

Хімік Р. Гоффманн — нобелівський лауреат 1981 року (народився 1937 року в Золочеві — тепер Львівської області, живе в США) не так давно знову гостював на батьківщині, що стало значною подією для еліти краю.

На жаль, у виданнях львівських авторів насамперед йдеться переважно про видатних земляків минулого. Очевидно, тому й досі обійдений увагою галичан-інтелектуалів Нобелівський лауреат 2007 року у номінації “Премія миру” Євген-Зенон Стахів (видатний еколог США), народжений у Львові 1944 року.

Разом із тим, якщо береться хтось зі львівських авторів здивувати читачів, то це, буває, призводить до авантюрних парадоксів.

Солідне “Видавництво Старого Лева” цьогоріч здивувало гостей форуму книгою “Наші на карті світу. Історії про людей, якими захоплюється світ”. Вразило негативно. Авторка книги Уляна Скицька “відкрила”, як вона вважає, досі невідомі імена видатних особистостей з України.

До речі, у вихідних даних книги є попередження: “Усі права застережені”, але чому ж авторка та очільники “Старого Лева” самі ігнорують законодавство щодо авторського права? У. Скицька прикидається наївною, визнаючи, що “її” проект був би неможливий без тих, хто першим віднайшов і поширив вміщені в книзі імена (компаньйоном “авторки” виступає телеканал “24”, де постійно видають чергові порції “відкриттів” У. Скицької). Подібні видання зазвичай завершуються списком авторів використаної літератури, що відсутнє у так званій новинці.

Проблема захисту авторських прав в Україні за роки незалежності стала однією з найгостріших, але владу ні нинішню, ні попередні це зовсім не цікавить. Зрозуміло, що йдеться про суди та інші впливи на завзятих “позичальників”, а про те, як вийти з цієї кризової ситуації (а шлях, очевидно, найрозумніший: обговорити цю тему в ЗМІ й зробити рекомендаційні висновки; якщо це не допоможе, тоді вживати відповідних дій згідно з чинним законодавством).

Але чому байдужі до подібних назрілих суспільно важливих питань організатори й реалізатори ідей Львівського форуму? Адже у списку цілей форумних заходів перераховано безліч напрямів, зокрема діалоги, присвячені сучасним тенденціям і напрямам розвитку світового літературного процесу, але жодного разу не було обміну думок, наприклад, про згадане авторське право та зарубіжну практику його дотримування.

Загадки особливої тут немає — легше кинути гучний заклик на кшталт “Діалог цивілізацій”, “Межі Європи” чи “Точка творення”, а от як наповнити захопливим змістом подібні дискусії — відповіді поки що немає.

Щоправда, одна спроба привернути увагу громадськості до актуальної української проблеми — авторського права, у форумні дні була. Автори графічного роману “Герой поневолі” за мотивами однойменної повісті І. Франка М. Тимошенко та К. Горішний заявили про плагіат і представили публіці переконливі докази.

Цікаво, що у ті ж дні спалахнув схожий скандал у вітчизняній вишівській сфері, герой якого нахабно заявив, що його “дисертація” — це модерний вид наукової праці (?!), а мовляв, заздрісні колеги — відсталі провінціали й не розуміють його “епохального відкриття”.

Не забуті й історії “ліплення” дисертацій із чужих наукових досліджень дружинами урядових чиновників (та й самих високочільників).

Так що, як бачимо, моральна (точніше, аморальна) атмосфера у вищих прошарках вітчизняного суспільства — актуальна тема для громадського обговорення, чого ми вперто боїмося. Але ж все одно: настане час, і крапки буде поставлено.

Ці та інші події сучасного українського життя (хотів вжити визначення “інтелектуального”, але засумнівався у доцільності в цьому випадку подібного тлумачення) нагадали недавню статтю Нобелівського лауреата 2010 року з літератури перуанця М. Варгаса Льйоси “Епоха штукарів” (13.07.2017, львівський “Zbruc”). Автор публікації твердить: “...щоби мати право на існування і процвітання, засоби масової інформації тепер мусять не повідомляти новини, а показувати шоу, давати відомості, які через свою тональність, гумор, незвичайний, жорстоко-реалістичний, вульгарний стиль схожі на реаліті-шоу, де правда і брехня переплутані так само, як і в белетристиці”.

Приклади цього можна легко побачити, зацікавившись нинішнім драматичним станом вітчизняного радіо й телебачення, інших ЗМІ, що давно втратили довіру слухачів і глядачів, тому що стали брудними джерелами дезінформації та яскравим прикладом дрімучої бездарності і керівників, і, на жаль, значної кількості радіо-, тележурналістів.

Щодо застійних явищ, що мають місце у Львові, то насамперед це вже набридле повторювання кілька останніх років кимсь видуманої очолювальної трійці вітчизняної літератури: Жадан, Андрухович, Забужко (?!). Де переконливі докази лідерства названих авторів у сучасній вітчизняній літературі? Щось колись було: спалахнули й погасли, обласкані омріяною “славою”...

Отже, висновок другий: задекларована мета форуму — робити підсумок літературного року в Україні вже не перший рік залишається обіцянкою.

І не лише тому, що провідники львівського форуму взялися не за своє.

Причини набагато глибше.

Вітчизняна література нині переживає складний період: відходять у вічність народжені у постсталінську добу талановиті представники культурно-суспільного руху шістдесятників, а передати естафету наступному літературному поколінню змоги у них не було — нікому! Штучні (бо вигадані, несправжні) “сімдесятники”, “вісімдесятники” і т. ін. не зуміли піднятися на недосяжний для них творчий рівень попередників.

Причин цього багато.

Насамперед, зрозуміло, у відсутності чітко визначеної державної політики у галузі культури. У незалежній Україні жоден із президентів чи керівників урядів не спромоглися глибоко зацікавитися станом літератури (як і всієї культури).

Якщо доводилося розмовляти з одними з перших володарів київського владного олімпу, то завжди чулося одне й те саме: мовляв, хіба тоді можна було щось зробити? Найперше треба було вирішувати економічні проблеми.

Час минав, але ця теза переважала й переважає нині.

Ось чому, хоч як це парадоксально звучить, критикуючи беззмінного лідера Львівського форуму О. Коваль, належить розуміти, що їй та її однодумцям треба уклінно дякувати, що вони 25 років тримають на плаву свій непотопаючий корабель.

І насамкінець: все пізнається у порівнянні

Коли 17 листопада 1992 року Президент Л. Кравчук призначив академіка І. Дзюбу міністром культури України, не один представник національної еліти зітхнув полегшено: “Можливо, нарешті щось зміниться у позитивний бік у цьому урядовому підрозділі”.

Інші відразу ж згадали французького президента Ш. де Голля, котрий 1959 року створив перше в історії Франції міністерство з питань культури (ініціатива належала письменнику Андре Мальро, який і очолив міністерство). Сьогодні французи пішли ще далі: в країні діє Міністерство культури та комунікацій (розумне поєднання двох близьких за змістом державної діяльності сфер; до речі, міністерства інформації у Франції немає, зате в Україні аж три).

Але виявилось, що “один у полі не воїн”.

Президент Л. Кучма спрямував усе у наїжджену колію: міністерство культури було повернуто до фінансування за залишковим принципом, а точніше — до безгрошів’я.

Перше міністерство культури в Україні (УРСР) виникло навесні 1953 року (як бачимо, ми хоч тут випередили Францію, але не забуваймо, що ще від XVI століття у Франції провідну роль у розвитку культури відігравала держава). Цікаво, що в жодному уряді Української Народної Республіки чи Української Держави гетьмана П. Скоропадського посаду міністра культури не передбачали.

До проголошення незалежності України у кріслі міністра культури побували 7 осіб, а від 1991 р. роль очільників мінкультури зіграли 17 (Ю. Богуцький обіймав посаду аж тричі й нині займається цими ж питаннями, але тепер в Адміністрації Президента (?!).

Зауважимо, що Франція й Україна у вирішенні проблем розвитку культури та ЗМІ мають багато спільного. Найперше те, що діють в умовах постійного зарубіжного тиску: Франція протистоїть англомовній культурі, а Україна перебуває під постійним впливом сусідньої Росії, що кілька століть прагне зрусифікувати сусідній народ (в останні десятиліття нарешті відкрито справжню назву того цинічного наступу — підпорядкувати все “русскому міру”).

Відрізняємось ми від Франції й тим, що її очільники постійно зміцнюють позиції й розвиток національної культури, а керівники України обмежуються лише декларуванням подібних намірів. Тому А. Мальро вийшов зі складної ситуації переможцем, а І. Дзюба ні.

На жаль, немає змоги ширше відкрити хоча б основні шляхи, йдучи якими, Франція успішно розвиває свою культуру. І не тільки за рахунок бюджетних коштів. У країні діє низка програм, які реалізуються за рахунок спонсорства та філантропії. 2003 року ухвалили закон про податкові переваги для тих, хто підтримує культуру; того ж року надані вигідні податкові умови для корпоративної філантропії; створюються бізнес-клуби та благодійні фонди, встановлюються спонсорські премії тощо.

А головне — французькі очільники розуміють, що вітчизняну культуру необхідно зберігати насамперед тому, що це чинник стабільного розвитку держави. У нас же все навпаки: олігархів (мільйонерів-мільярдерів) багато, а турбот про державу мало.

Петро АНТОНЕНКО

Суспільне недомовлення

Пристрасті довкола засобів інформації наростають

Наприкінці вересня з телеекранів України зник канал “UA: Перший”. Йому дозволили ще й у вересні транслюватися не в цифровому, а в аналоговому мовленні, хоча по Україні, окрім кількох прикордонних з Росією областей, від 1 вересня аналогове мовлення вимкнено, бо перейшли на цифрове. Але виявилося, що в каналу немає коштів ні на аналогове, ні на цифрове мовлення.

На ситуацію миттєво зреагували представники громадянського суспільства: зокрема, Національна спілка журналістів України, Центр демократії та верховенства права, громадські організації “Інститут масової інформації”, “Детектор медіа”, “Громадське радіо”, інші ГО, пов’язані з діяльністю ЗМІ. В ухваленій ними заяві — вимога негайно увімкнути мовлення каналу.

Про канал у заяві сказано так: “Суспільство повинно мати можливість отримувати неупереджену інформацію, — а НСТУ є єдиним у країні мовником, інформаційна політика якого будується на засадах незалежності від держави, від олігархів, від приватних інтересів”.

Така висока оцінка зумовлена тим, що канал вважають первістком нового, абсолютно демократичного суспільного мовлення в Україні. Воно було гучно задекларованe три роки тому владою як воістину “глас народу”, принаймні в царині електронних медіа — радіо й телебачення. А тут це ще й збіглося з початком довгоочікуваного роздержавлення друкованих ЗМІ — газет, тобто виходом з числа їх засновників (господарів, власників) органів місцевої влади.

Настав час небувалої свободи слова для народу, коли ЙОГО, а не чиїсь “органи”, ставали навіть не четвертою владою (після законодавчої, виконавчої, судової), а першою владою, владою громадської думки, контролю народу за іншими, обраними ним, гілками влади.

Щодо роздержавлення газет, процес пішов. Хоч і “зі скрипом”, бо він мав би завершитися, згідно з ухваленим парламентом у грудні 2015 року законом, наприкінці цього 2018 року, але, очевидно, що не завершиться.

Але зараз поговорімо про електронні медіа — радіо й телебачення, вплив яких на людей величезний.

Ще конкретніше — про телеканал “UA: Перший”. Це перший і єдиний загальнонаціональний український громадський телеканал, створений у рамках Національної суспільної телерадіокомпанії України. Своєю чергою НСТУ — це колишня структура Держкомтелерадіо. У цій структурі 40 років (1951—1991 рр.) діяв перший і єдиний канал Українського телебачення — УТ. Уже в час незалежності, до 1998 року, канал називався УТ-1, далі, до 2015-го, — Перший національний. Це було абсолютно державне телебачення, державний канал, на тлі новонароджених десятків приватних каналів, особистої чи колективної власності.

І ось 2015 року (невипадково, що після Майдану, Євромайдану) в країні задекларували європейський і світовий принцип вільного слова у ЗМІ.

У царині наймасовішого ЗМІ — телебачення — все було й так роздержавлено. Адже всі оті десятки, а з регіональними — сотні телеканалів створювали як приватні, недержавні. Починаючи з найпотужніших загальнонаціональних каналів: “1+1”, “Інтер”, СТБ, ІСТV і т. ін. Кому вони, а з ними — цілі медіа-холдинги належать, яким бізнесовим групам чи конкретно олігархам — усім відомо, бо це не таємниця. Усе законно.

На цьому роздержавленому, а часто — надто вже “віддержавленому” від інтересів держави тлі й було створене СУСПІЛЬНЕ мовлення як глас народу. Але як? Може, на кшталт такого мовлення в

демократичних європейських країнах чи за океаном, де медіа є за суттю власністю самих глядачів, радіослухачів?

А ось як було зроблено в нас. Національна суспільна телерадіокомпанія України є акціонерним товариством, ***100 % акцій якого належать державі***. Фінансування НСТУ здійснюється з ***державного бюджету України***, а також від комерційних надходжень. Комерційні надходження доволі скромні, адже канал не зловживає рекламою. Тобто все — на бюджеті. Тепер скажіть: це роздержавлення чи повне одержавлення? Якщо 100 % акціонером, власником є держава, і практично повністю все це — на утриманні держави.

Коли 25 вересня вибухнув цей медійно-суспільний скандал, з’явилося багато інформації, в якій пересічному телеглядачеві можна було потонути. Міністерство фінансів заявило, що в державному бюджеті на фінансову підтримку НСТУ передбачено видатки в сумі 776,6 мільйона гривень. Станом на 25 вересня спрямовано 582,4 мільйона. Залишок коштів буде перераховано відповідно до помісячного розпису бюджету. І якщо Концерн радіомовлення, радіозв’язку та телебачення відключив телеканал за борги, нехай НСТУ розбирається сама, де саме виділені гроші. НСТУ тут повністю самостійна в розподілі цих коштів.

А НСТУ заявила, що вона не дуже самостійна щодо цих коштів, бо через щорічне, постійне недофінансування їй не вдалося навіть оновити застарілу техніку й привести до належного стану робочі приміщення і студійні комплекси, які не оновлювалися ще від 1990-х років.

Правда, торік у червні нам дещо допомогла Японія — виділила 4 млн доларів (400 млн єн) на розвиток суспільного мовлення в Україні. Але що ці 110 мільйонів, якщо у гривнях?

Медійні громадські організації нагадали, що згідно із Законом України “Про суспільне телебачення і радіомовлення України” цьому мовленню має виділятися щороку не по 776 з половиною мільйонів гривень, а удвічі більше. Хоча мало що там гарантують наші закони. Якщо скласти, скільки чого й кому вони гарантують, наприклад, за соціальними пільгами, то не вистачить, либонь, трьох річних бюджетів.

Уся ця колотнеча довкола “вільного, незалежного, роздержавленого” мовлення зайве показала, ***як ще далекі ми від справді демократичних медіа***. І не випадково “наїзд” зроблено саме на телеканал, на якому транслюють дуже гостру програму “Схеми. Корупція в деталях”. Це програма про корупцію серед високих посадових осіб держави. Тому цим можновладцям треба бути супердемократичними, аби фінансувати такі медіа від імені держави.

Натомість Україна втрапила в черговий міжнародний скандал якраз щодо “наїзду” на програму “Схеми”. Це коли наша Генпрокуратура звернулася до суду з проханням надати дозвіл на інформацію щодо телефонних розмов редакторки програми Наталії Седлецької. Цей наступ на свободу слова вже рішуче засудив Європейський суд із прав людини, куди звернулася журналістка.

Телеканал “UA: Перший” став свіжішим, цікавішим. До структури НСТУ переведені всі колишні обласні телерадіокомпанії. Вони “роздержавлені” в тому сенсі, що стали незалежними від місцевих владних еліт. Щоправда, тепер місцеве мовлення стало до того централізованим, що далі нікуди. Якщо не сказати різкіше — місцеве мовлення топчеться столицею, де вважають себе найрозумнішими. Хоча в Європі, згадаймо досвід Польщі, якраз місцеві медіа найпопулярніші. До речі, як же порівняти таку централізацію місцевих радіо й телебачення із задекларованою в країні децентралізацією?

А взагалі — тут проблема глибше. Давно час розбудовувати в Україні незалежні засоби інформації, точніше, залежні лише від самих редакцій, від журналістів, читачів, телеглядачів і радіослухачів. Які вони — давно всім відомо. Справа за громадянами — журналістами, громадськими активістами, громадськими організаціями, яким варто від правильних і гучних заяв теж переходити до розбудови вільних медіа.

Петро АНТОНЕНКО

Українські газети на російському папері

Заходжу днями в Чернігові у поліграфічно-видавничий комплекс “Десна”, де друкують майже всі обласні і більшу половину районних газет. Тут же понад 6 років друкую власну обласну газету “Світ-інфо”.

Йду замовляти друк чергового числа. А в столі замовлень знову “порадували”: газетний папір вчергове подорожчав. Наче й не набагато, на гривню, — був по 27 гривень кілограм, став по 28. Але біда в тому, що дорожчає він, особливо цьогоріч, безперервно, щомісяця, а то й частіше. Ще у квітні коштував 17 гривень, а тепер ось нова ціна, що, між іншим, — по 28 тисяч за тонну. Позаторік кілограм коштував 14 гривень. За якісь два роки — подорожчання удвічі, на 100 %!

Пригадую не такі далекі часи, коли ціна була 5—6 гривень. Ну, це коли й долар коштував стільки ж, а якщо сьогодні він по 28 гривень, така й ціна паперу. А чому така, бо він імпортний, значить, закуповують його за валюту. Ось де корінь зла!

У нашому видавництві давно вже друкують газети лише на імпортному папері. Звідки везуть? Було, завозили з Польщі, Фінляндії. Зараз же рядами стоять здоровезні рулони — з Росії. Комбінат “Волга”, що в місті Балахна Нижегородської губернії. Інколи буває з Кондопоги, теж з Росії.

Виявляється, в Україні немає жодного грама власного газетного паперу. Свого часу його намагався випускати паперовий комбінат у Жидачеві на Львівщині. Не пішло: папір був якийсь сіренький, швидко рвався. Може, якось би й поліпшили якість, але, схоже, це виробництво “задавили” ті, хто гріє руки на експорті, — чи то папір із Росії, чи картопля з Єгипту або Туреччини.

“Треба розірвати дипломатичні відносини з агресором — Росією. Треба припинити з Росією будь-які економічні й торгові зв’язки”. Дуже гарні гасла, які чути звідусіль, і вони цілком правильні. Але давайте тоді налагодимо імпорт того, чого чомусь не виробляємо, бодай з інших країн, а не з Росії. І виробляймо більше нашого. Хоча б газетний папір. Ніхто не каже спорудити по паперовому заводу в кожній області, але хоча б кілька на величезну Україну можна? Хоча б у лісових областях, бо ще ж не весь ліс вирізали до пня і вивезли за кордон.

А поки що — найпатріотичніші українські газети, зокрема й ті, що друкують означені вище гасла, друкують їх на російському папері.

“Розгорнута книга нагадує птаха в польоті”.

Покликаний

Штрихи до життєпису доктора філологічних наук, професора, члена Національної спілки письменників України, члена Національної спілки журналістів України Миколи Степаненка з нагоди 60-ліття

Ірина ПАВЛОВА,
кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української мови Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Він стоїть на березі часу й вічности. Він вимріює день прийдешній. Поглядом ловить далеко на вечірньому прузі журавлиний ключ, що відлітає звідкись і летить кудись. Красивий і статний чоловік, у чиїх осінніх очах безмір добра і світла, на обличчі літня усмішка, у грудях відбиває ритм вразливе й чуле весняне серце, а велика душа пристрасно молиться, прокладаючи розуму шлях до неба. Він Той, кого покликало в цей світ Непроминальне й Святе Слово, убране в розкішні шати любови й мудрости, загартоване пам’яттю роду й народу, Словосльоза, Слово-радість з лику Творця. Він — Той, покликаний, Хто знає, куди йде... — **Микола Іванович Степаненко**. Світ упізнав Його... і відкрився, а Пресвята Божа Мати від земної матері прийняла під свій покров світлої днини 14 жовтня 1958 року в селі Великоселецькому Оржицького району, що на Полтавщині. Із вікових глибин проростає коріння сельчан, від козака Романа Селека, якого вздоровила ця земля, пароститься історія двох сіл — Великоселецького й Малоселецького — і його славних нащадків, гордих духом, вольових, хоробрих, щирих і щедрих на добро.

Слова росли із ґрунту, мов жита.
Добірним зерном колосилась мова.
Вона як хліб. Вона мені свята.

Ліна Костенко

Людина кільчиться з дитинства. Воно вдобрює буттєве поле ніжними спогадами й родинним теплом, батьковою порадою й маминою ласкою, дідусевим досвідом і вічним бабусиним духовним прихистком, ароматом домашнього хліба й смачного борщу, мудрим шляхом до Вчителя й вузеньким путівцем до Світла на обрії, особливим затишком рідної домівки, що чекає крізь роки своїх мандрівців і всміхається їм на життьових стежках і дорогах любов’ю та мріями. Дитинство Миколки Степаненка було таким, як і дитинство його друзів і тисяч однолітків великої України, що вже заживила рани Другої світової війни й болісно мовчала про криваві й незагоєні рани інших, неоголошених, воєн нашому українському роду. Що таке багатство й розкіш — ні післявоєнне покоління дітей, ні їхні батьки не знали, тому нажите й здобуте тяжкою сільською працею цінували. І вірили: краще й заможне життя неодмінно матимуть діти. Тому й віддавали їм останнє, “аби вивчилось”, “аби з доньки чи сина були люди”. Однак теплилося в Миколиному світлому часі становлення те, що стиха відкривало всесвіт і виводило на шлях благоговіння до знань, до науки і, зрештою, до Його Величности Слова, — Книги. Вторує сьогодні Микола Іванович, як і підсвідомо колись, у дитинстві, коли вперше пірнув у ту морську глибінь, досвідченій письменницькій і читацькій думці Володимира Базилевського: “Розгорнута книга нагадує птаха в польоті, є в цьому щось хвилююче й значуще. Розгорнута книга — як розпростерті крила. Я заглиблююсь у неї й відчуваю, що крилатію сам. Крила книги — мої крила”. Художній світ слова вперше відкрив Миколі-третьокласникові Михайло Коцюбинський оповіданням “Ціпов’яз” і ... захопив на все життя. Бо щоразу, серцем линучи в непорочний час, хлопець згадував і тих, із ким починав учити історію свого краю, розуміти людей, розмірковувати про своє призначення в житті і мріяти. Сільська бібліотека була для нього справжньою оазою культури й духовности. Микола Іванович пригадує, як із бабусею читали “Fata Morgana”, плакали, обговорювали. Може, тому так зріднився з Коцюбинським, що писав він про буденні й водночас дорогі серцю село, землю, людей, які, здавалося, живуть поряд, прагнуть до чогось кращого, стають кращими, радіють і плачуть. Залюблена в землю Маланка Волик усякчас нагадувала онукові змучену життям бабусю — Явдоху Михайлівну Зіненко. Захоплювався учень початкових класів Микола Степаненко й Архипом Тесленком, разом з автором переймався долею його героїв. Особливо схвилювало оповідання “Школяр” і розумний, допитливий хлопчик, який мріяв стати вчителем. Не бездумним було те знайомство, а осмисленим і емоційним. Бо виникало багато непростих запитань, на які ще зовсім юній і вразливій душі не до снаги було знайти відповіді: “Чому не допоміг учитель своєму спраглому до науки учневі, а лише співчував йому? Чому не забрав, не витягнув із міцних обіймів бідності?” Із ними йшов до свого вчителя й уже тоді утвердився в думці, що мрії здійснюються, якщо невтомно прямувати до знань. 5 клас — це “Тихий Дон”, і дід Щукар із “Піднятої цілини”, і ... незабутні читацькі діалоги з бабунею. Маленька, з лікнепівською освітою жінка, що знала лише букви, дала онукові таку міцну освіту Життя, на яку годі сподіватися в найпрестижнішому університеті світу. *“Наше з бабусею чтиво — це Довженко,* — трепетно перегортає сторінки теплих спогадів доктор наук, професор, ректор Микола Степаненко, а обличчя світиться безпосередньою дитячою усмішкою. — *Я читав для бабусі вголос. Вона допомагала зрозуміти зміст, складні взаємини між людьми. Мене навіть звільняли від домашньої роботи, щоб читав!”* Великим дитячим захопленням було й кіно. Тричі на тиждень Микола з друзями ходив у сільський клуб на перегляд фільмів. А під час канікул брали абонемент. Світ по-новому відкривався в патріотичних фільмах “Подвиг розвідника”, “Вони боролися за Батьківщину” та інших. На дитячі сеанси — із друзями, на дорослі — із тіткою Любою. Ще однією пристрастю юних літ Миколи Івановича стало вивчення німецької мови. Перші вчителі — старша сестра й сусідка, яку доля закинула на примусові роботи в Німеччину. А далі вже не було перепон на цьому шляху для здібного в усьому учня. Результат не забарився: у педагогічному училищі Микола Степаненко найкраще знав німецьку мову!

Він “великий” і невичерпний у любові й плеканні рідного СЛОВА, у безмірі добрих справ, у многотрудді діянь для “козацької слави”... Але щонайбільше Микола нагадує мені соняшника, що кожнісінької днини тягнеться лише до світла й до світлих, виростаючи не на один цаль від маківки до неба...

Світлана Богдан

З особливим замилуванням Микола Іванович згадує першу вчительку — Валентину Андріївну Торську, яка була яскравою представницею сільської інтелігенції. Вона винаймала квартиру, не мала звичного для інших учителів господарства, усю себе присвячувала навчанню й дітям, плекала в учнів любов до краси, мистецтва, літератури. Її рідні проживали в Києві, тому про красиве й славне своєю історією місто Валентина Андріївна багато розповідала, показувала листівки з визначними пам’ятками — Лаврою, Володимирським собором. Мріялося тоді Миколі побачити все те й дихнути повітрям столичної духовности. Валентина Андріївна багато читала, заохочувала до цього своїх вихованців. Миколиними співбесідниками тоді стали “Гавриїл Кириченко — школяр” Івана Микитенка, “Син Тараща нського полку” Петра Панча. Не випадкові твори входили в дитячі життя, а ретельно дібрані. Так, ті, кому пощастило зустрічатися, наприклад, із Петром Панчем, згадували, як відповідально письменник ставився до літератури, зважував кожну фразу, кожний образ, як радив школярам записувати “з уст старих, бувалих людей розповіді про своє село, район, місто, про історію краю, сьогоднішні славні діла...”, бо мав переконання, що його читачі завтра творитимуть історію нової країни. Не помилявся мудрий письмовець. Микола Іванович у шкільні роки дослідив свій родовід до п’ятого коліна. Щось розповідала бабуся, щось знаходив в історичних джерелах.

Дуже теплі спомини Миколи Івановича про Ганну Дементіївну Бережну — директорку школи й учительку української мови та літератури. Вона розвивала творчі здібності дітей, навчала шанувати слово, вправно ним користуватися, вимальовувати його, щоб дихало, звучало й хвилювало. Із нею писали багато творів, кращі неодмінно зачитували. Учитель за покликанням і за духовним тяжінням, вона мала розкішну бібліотеку, давала читати книги учням, сприяла укомплектуванню шкільної книгозбірні. Сільські буденні клопоти, обов’язки мами й дружини не заважали їй створити культ Слова на уроках позакласного читання, у хвилини поезії, що проросли пагонами любови. Для Миколи Степаненка й сьогодні книга, поезія та добірне слово рідної мови — то найвищий чин! Знає напам’ять багато, цитує за слушної нагоди майстерно, віднаходить такі рядки (а може, то вони його впізнають!), що слухав би й слухав, любить класиків і сучасних митців, умів і вміє гарним поетичним та прозовим словом, вишуканими перлами з народної мудрости у звичайній обстановці кабінету завідувача кафедри (1989—2015), декана факультету (2006—2009) чи ректора університету (з 2009) зустрічати хороших людей і сварити не завжди сумлінних. Вітаючись вечірньої пори, Микола Іванович нещодавно читав, наприклад, Вінграновського: *“Сеньйорито акація, добрий вечір. / Я забув, що забув був вас, / Але осінь зійшла по плечі, / Осінь, ви і осінній час, / Коли стало любити важче, / І солодше любити знов... / Сеньйорито, колюче щастя, / Хто воно за таке любов? / Вже б, здавалося, відболіло, / Прогоріло у тім вогні, / Ступцювало і душу, й тіло, / Вже б, здалося, нащо мені? / У годину суху та вологу / Відходились усі мости / І сказав я — вже слава богу, / І, нарешті, перехрестивсь — / Коли ж — / здрастуйте, добрий вечір. / Ви з якої дороги, пожежо моя?.. / Сеньйорито, вогонь по плечі — / Осінь, ви і осінній я...”*. Шанованого всіма пана Миколу часом по-доброму можна схарактеризувати словами Івана Дзюби, мовленими про автора цитованої поезії: “Постійне переливання настроїв, станів, натхненна гра уяви. Ніколи не вгадати, про що він говоритиме за мить, що зрине дивовижно з глибин нутрів його душі і який настрій хвилею його огорне й хвилею спаде, щоб поступитися місцем іншому...”. Направду велика людина, варта преклоніння!

Класним керівником Миколи була Тамара Хомівна Степаненко, учитель математики, любов і повага до якої не змусили гуманітарія за порухами душі ступити на іншу стежину. Подобалася алгебра, сумлінно виконував завдання

з геометрії, зовсім не хвилювала фізика, хоч і мав відмінні оцінки (допомагала виняткова пам’ять). Світлий слід у житті Миколи Степаненка залишив Іван Петрович Баранник — учитель російської мови й літератури, який неперевершено проводив уроки: письменники ніби заходили до класу, спілкувалися з учнями, що читали багато й розважливо, обговорювали, сперечалися... Занурюватися у світ знань було цікаво, бо навчали ті, хто жив школою, учнями. Натхненні наставники, дружний класний колектив — разом здобували знання, разом проводили позашкільний час, учили уроки, допомагали колгоспу, а на новорічні свята складали привітання й на трійці коней засніженими сільськими дорогами їздили здоровити сельців. Романтика й незабутні спогади на все життя! У сім’ях школярів панувала велика шана до Вчителя, який мав беззаперечний авторитет. Словом, пізнавали світ і ставали особистостями з міцною життєвою позицією.

Уміли сельчани й працювати, і відпочивати. У клубі громадилися на вистави “Москаль-чарівник”, “Наталка Полтавка”, “На перші гулі”, “Сватання на Гончарівці” тощо. Село жило, одуховнювалося, виховувало дітей, шанувало старість, намагалося берегти традиції, щось утрачало, а щось здобувало, та все ж не переставало бути маленьким раєм на землі для своїх дітей, малих, юних і вже дорослих. Місто ж і міський спосіб життя 60—70 рр. дуже відрізнялися від сільського, розміреного, напоєного степовими вітрами й росяними світанками, заколисаного солов’ями й розбудженого півнячим багатоголоссям, пропахлого пилом й натрудженими руками, що вирощували хліб, плекали пісню, мову, душу й Людину. Звісно, у місті легше було осягати життя, воно й рухалося ніби прискорено, цивілізаційні новинки там поширювалися швидше, а в селі ти мав пізнавати все самостійно. “Уподібнюйся пальмі, — писав любомудр Григорій Сковорода, — чим міцніше її стискає скеля, тим швидше і прекрасніше здіймається вона догори... Хто думає про науку, той любить її, а хто її любить, той ніколи не перестає вчитися...”. Перше знайомство Миколи з дивом техніки — телевізором — відбулося 1968 року. Сусідська хата... Багато людей... Шум... “Рекорд-64”... Футбол... “Динамо” (Київ)... Та то дрібниці!.. Основне — які враження!!!

Розповідь про спраглого до знань хлопчину буде неповною, якщо не згадати, що, крім книг, навчання, звичною для кожної сільської дитини була Праця. Удома порався з бабусею по господарству, пас гусей, корову. У колгоспі любив на вантажній машині возити зерно на тік, допомагав розвантажувати, а принагідно отримував дозвіл і покермувати; вирощував з однолітками зелену масу для худоби; носив полільницям воду з діжки. *“А далі — як в Остапа Вишні”*, — жартома й водночас серйозно та задумливо висновує Микола Іванович спогади про дитинство: “Головну роль у формації майбутнього письменника відіграє взагалі природа — картопля, коноплі, бур’яни... Коли є в хлопчика чи в дівчинки нахил до замислювання, а навкруги росте картопля чи бур’ян, чи коноплі — амба! То вже так і знайте, що на письменника воно піде. За хатою недалеко — картопля, на підметі — коноплі. Сядеш собі: вітер віє, сонце гріє, картоплиння навіває думки. І все думаєш, думаєш, думаєш... Отак між природою, з одного боку, та людьми — з другого, і промайнули перші кроки мого дитинства золотого...” (“Моя автобіографія”).

Згодом було навчання в Кременчуцькому педагогічному училищі. Після 8 класу перед випускником Миколою Степаненком прослалися три дороги: в Оржицьку районну школу, у школу сусіднього села або ж у медичне училище, бухгалтерський технікум чи педагогічне училище. Обрав педагогічне училище. Микола навіть не роздумував. Бабусі хотілося, щоб став учителем. А онук так прагнув виправдати її сподівання! До слова, із тридцяти шести однокласників, крім Миколи Івановича, учительську професію обрали ще один хлопець і четверо дівчат. Неймовірно важко було звикати, страшенна ностальгія, не вистачало спілкування з бабусею, особливо в перший рік складно було призвичаїтися до нових побутових умов. Хлопець із вразливою душею почувався не досить певно серед міських однолітків. Та міцні знання, рідкісна пам’ять, бабусина мудрість допомогли не похитнутися й заявити про себе. Педагогічне училище стало потужною базою для майбутньої вчительської й викладацької діяльності. А основне — педагогічний колектив і система навчання утвердили в думці, що освіта й зусилля здатні творити дива. *“Дуже хотілося продовжувати навчання,* — пригадує Микола Іванович. — *Училище дало направлення на факультет педагогіки і психології та основ досліджень Київського державного університету ім. Т. Г. Шевченка”*. Проте доля розпорядилася по-своєму — в останній день Микола Степаненко подав документи на філологічний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка (нині Полтавський національний педагогічний університет імені В. Г. Короленка, його очільник — М. І. Степаненко). Природним видається вибір випускником Кременчуцького педагогічного училища (1978) відділення української мови й літератури, щоб опановувати таїну Слова. *“На факультеті панувала особлива атмосфера. Куратор Наталія Іллівна Казирод, яку знав ще з педагогічного училища, зуміла згуртувати й надихнути на навчання. Дружна група. Разом готувалися до занять і сесій. Постійно прагнули пізнавати нове, бо були ті, хто справді вмів учити. Педагогічна система інституту чітко орієнтувала студента на фахову підготовку. Мене як майбутнього вчителя, науковця й керівника формували Ніна Василівна Жигилій — людина енциклопедичних знань; Галина Пилипівна Денисовець — викладачка надзвичайно вимоглива, із загостреним почуттям справедливости, для неї на першому місці був культ знань; Марія Тимофіївна Безкишкіна досконало володіла матеріалом з історичної граматики й щедро передавала свої знання тим, хто хотів знати; Ольга Дмитрівна Бондаревська — учитель від Бога, декан факультету, висококласний менеджер — уміла й покарати, і захистити. А Петро Кузьмич Загайко — літературознавець, громадський діяч — вартий особливих слів. Із ним хотілося вчити напам’ять, він бездоганно знав літературу, умів майстерно її викладати, ревно дбав, щоб українське красне письменство вливалося в душі студентів-філологів живою стихією”*. Микола Іванович і сьогодні дотримується духовних настанов улюбленого педагога — “впливати на пробудження у студентів історичної пам’яті, національної свідомості, протидіяти бездуховності й національному нігілізму, знешкоджувати, зрештою, <...> комплекс нижчевартості й провінційності, щоб не з чужинецькою пам’яттю йшли в майбуття”[1]. І коли б не згадував професор Микола Іванович Степаненко свої перші кроки на філологічній стежині, що пролягла від Великоселецького через Кременчук до Полтави, стелилася й у Київ та знову вертала в Полтаву, він завжди з непідробним пієтетом говорить про своїх викладачів, про значення в його долі їхньої духовної науки — інститутської й життєвої.

Зерна любові до Рідного Слова, до Книги, до Праці, до Людини, засіяні в благодатну українську душу, спочатку дали щедрі сходи на студентській науковій і навчальній ниві — диплом І ступеня на Всеукраїнському конкурсі студентських робіт (Київ, 1980) за наукову розвідку “Типологія фразеологічної варіативності” (науковий керівник — доктор філологічних наук, професор Микола Федорович Алефіренко — “науковий батько”), упевнена перемога на Всеукраїнській олімпіаді з української мови і літератури “Студент і науковий прогрес” (Львів, 1981). Із засіву рясно благословилося й на широких лінгвістичному, літературознавчому, педагогічному й краєзнавчому полях. 1989-го — достроково захищена кандидатська дисертація “Синтаксична і семантична сполучуваність прикметників у сучасній українській мові”, 2005-го — докторська “Семантична й формально-граматична структура речень із просторовими поширювачами”. Дослідження підготовлені на високому науковому рівні завдяки наполегливій співпраці винятково талановитого вченого й мудрого керівника, досвідченого порадника доктора філологічних наук, професора, завідувача кафедри української мови Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова Анольда Панасовича Грищенка, з яким у Миколи Івановича склалися теплі синівсько-батьківські взаємини на багато років. Розрослося й буйно колоситься на вчительському (1982—1986) та викладацькому ланах (асистент кафедри української мови (1985—1986), старший викладач (1989—1992), доцент (1992—2005), професор (із 2005)) вдячними учнями й студентами, удатними послідовниками-науковцями, бо школа професора Миколи Степаненка — одна з візитівок Короленківського вишу. “Він — учитель за покликанням; його не можна уявити собі ніким іншим, як учителем. Викладання — його життя, його пожива; воно нероздільно зв’язане з ним. І не дивно, що вчительська справа стає в нього вільним мистецтвом, і він на всіх своїх учнів накладає печать свого духу! Як він знаходить своє щастя в навчанні, так можна вважати щасливими тих, хто в нього вчиться” (А. Дістервег). Багатий і значущий ужинок (понад 850 праць) вчасно й дбайливо зібрав та бережно поклав управний жнивар Микола Іванович Степаненко до свого 60-літнього добре впорядкованого порогу на прославу роду й осанну вічному українському народу. Його врожай — це цінні, найвищої наукової якості монографії, посібники, довідники (“Взаємодія формально-граматичної і семантичної валентності у структурі словосполучення та речення” (1997), “Історія української мови” (1998), “Українське рідне слово” (2003), “Просторові поширювачі у структурі простого речення” (2004), “Рідне українське слово” (2005), “Літературні музеї Полтавщини” (2006), “Публіцистична спадщина Олеся Гончара: мовні, навколомовні й деякі інші проблеми” (2008), “Літературний простір “Щоденників” Олеся Гончара” (2010), “Світ в оцінці Олеся Гончара: аксіосфера щоденникового дискурсу письменника” (2012), “Думки вголос і про себе” (2013), “Політичне сьогодення української мови: актуальний перифрастикон” (2017), “Публіцистично-політичні перифрази в українській мові: 2017 рік” (2018), “Із засіву — благословилось: ескізи до вибраного” (2018); біобібліографічні видання (“Патріарх українського мовознавства” (2005), “Наукова спадщина Михайла Жовтобрюха” (2007), “Академік Арнольд Панасович Грищенко” (2006)); епістолярії видатних людей (“Листи Юрія Шевельова до Олекси Ізарського” (2014), “Листи до Олеся Гончара” (у 2 кн.) (2016)); енциклопедії (“Літературно-мистецька Полтавщина” (2013), “Літературні, літературно-мистецькі премії в Україні” (2014), “Мовознавча Полтавщина” (2014), “Літературознавча Полтавщина” (2015), “Сучасні письменники Полтавщини” (2016)), а також статті у вітчизняних і зарубіжних виданнях, семінари та лекції у престижних навчальних закладах Європи, програми, майстер-класи, численні виступи на радіо й телебаченні, активна громадська діяльність. Доктор філологічних наук, професор, академік Академії наук вищої освіти України, відмінник освіти, заслужений діяч науки й техніки України М. І. Степаненко — член двох спеціалізованих рад із захисту дисертацій Інституту української мови НАН України та Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди, експертної ради з гуманітарних та соціальних наук Державної атестаційної комісії при Міністерстві освіти і науки України, член Національної спілки письменників України, член Національної спілки журналістів України, член Наукового товариства імені Т. Г. Шевченка.

Нині Він на науковому Олімпі, на верхів’ї слави, здобутої сумлінною працею, служінням людям, Україні. Із синівською відданістю боронить духовні кордони Держави, Собор Українського Слова, захищає від ворожих вітрів широкими долонями й гарячим серцем “крихітну свічечку букви Ї” і з вірою, надією та любов’ю йде на щиру розмову до Всевишнього, до Храму того Слова, Що було споконвіку, щоб не згасла запалена ще з дитинства свічка “непроминальних у часоплині” вічних цінностей.

Любий Миколо Івановичу! Дорогий Навчителю і Друже! Схиляю перед Вами голову в поклоні вдячности від усіх учнів, колег, шанувальників, яким Ви своїм розумом і життєвою мудрістю осяюєте благословенний Шлях до Її Величности Мови!

Вщухає суєтна тривога.
І в небесах я бачу Бога.
І Боже слово на землі.

Іван Світличний

Робіть те, що переживе вас.
Те, що зробите лише ви й ніхто инший.
Робіть це для загального добра, для батьківщини, для родини. Бо в сьому і закладена наша вічність.

Мирослав Дочинець

Приймаю, доле, все без скарги, без вагань,
Лиш збережи, молю, мого єства основу — ... слово.

Григорій Кочур

———————

Загайко П. К. З думою про Україну // Загайко Петро Кузьмич: Бібліографічний покажчик / упор. Г. І. Радько, Г. М. Білик; заг. ред. — О. В. Кулик. — Полтава: АСМІ, 2003. — С. 9.

“Гуцульська ментальність полягає в схильності людини сміятися зі смерті й, відповідно, перемагати смерть гумором”.

«Не плачте за мною ніколи»

Ювілейний вечір-бенефіс Лариси Кадирової

Дмитро ДРОЗДОВСЬКИЙ

7 жовтня народна артистка України Лариса Кадирова, яка 10 вересня відзначила свій ювілей, на сцені Національного драматичного театру імені Івана Франка в рамках фестивалю “Марія” представила глядачам свій ювілейний вечір у вигляді вистави “Не плачте за мною ніколи” за твором Марії Матіос.

“Не плачте за мною ніколи” — вистава про філософію життя, коли смерть уявляється чи не найважливішим його елементом. Смерть як пора року, як один із циклів життя, який потрібно прийняти. Лариса Кадирова майстерно передала життєствердність гуцульського світогляду, у якому іронія до себе перемагає тугу й жах перед зустріччю з невідомим. А смерть справді може бути наглою: хтось готується до неї, замовляє труни, аж раптом смерть приходить до іншого.

“Не плачте за мною ніколи” — це вистава, яка утверджує життя в його природних виявах. Зло в світі від людських язиків, а язиками керує диявол. Коли боляче — мовчи, коли погано — мовчи, перемели в собі біль, лише не роби шкоди іншим.

Юстина, мудра й вільна всередині карпатська Сивілла, яку зіграла Л. Кадирова, весь час жартує й іронізує, сміється з себе, хоч у її житті також було чимало болю. Мимохіть героїня згадує про голод 1946 року, за яким — заглядання в очі смерті. Жінка, яка видається глядачеві безгрішною й богоугодною, раптом згадує, що тричі народжувала мертвих дітей. Тема гріховності людини в постановці позбавлена осуду й докорів. Сумління кожного — ось суддя. Людина грішна, бо такою є від створення світу. А біль, туга, гріхи — це, як каже М. Матіос, *частини кардіограми життя*. Щоб піднятися вгору, часом потрібно впасти. Бог не дає людині тільки висот, і в цьому закон життя, коли в результаті опору, через долання перешкод людина вивищується й над смертю. Сміється й живе далі.

Говорячи про інших, Юстина ніколи не мовить лихого про людей, навпаки, прагне показати, що і в житті, і у смерті (як її покійний чоловік) вони були людьми світлими, в труні її Петро був подібний на янгелика. Л. Кадирова майстерно передала західноукраїнський говір і мислення людини, котра сприймає смерть як частину життя. До смерті потрібно старанно готуватися, не нехтуючи цією частиною життя.

У селі Юстини помирають молоді й старі, митці й робітники... Смерть — це даність, якої не здолати. Проте її можна перетворити на те, що даватиме силу. Те, що не вбиває, робить нас сильнішими. І справді, від перших реплік вистави розумієш, наскільки живильною є українська нація, якщо вона здатна так сміятися з себе і зі смерті, скільки енергії закладено в українській ментальності, яка прагне не впускати в себе тугу й журу, а жити усміхнено, радіючи за світ і за себе. Як старанно Юстина дістає з приготовленої собі труни всі атрибути поховальної процесії, додаючи до цього дотепи про те, що, поплакавши, людей потрібно нагодувати. Тільки от горілки не треба, бо від горілки усі біди на планеті.

Вистава дає можливість замислитися над тим, із чого складається справжнє життя. Юстина, яка упродовж вистави щось робить, доводить, що людське щастя в простих маленьких речах. І, щоб полюбити світ, потрібно навчитися полюбити себе. Юстина справді любить себе в позитивному розумінні. Вона не хоче лягати в маленьку труну, бо ж на тому світі їй кісточки болітимуть. Так само вона хотіла, щоб її Петро мав гарну труну, бо ж інакше доведеться підгинати коліна й скручуватися, а це незручно на тому світі. Гуцульська ментальність полягає в схильності людини сміятися зі смерті й, відповідно, перемагати смерть гумором.

“Якби постійно щось робити, то я б вічно жила”, — говорить Юстина на початку вистави. Момент постійного роблення руками (діставання одягу, розвішування його, примовляння) — це прообраз моделі світотворення, на яке здатна кожна людина. Юстина весь час творить навколо себе мікрокосмос, у якому є Бог. І в цій здатності працювати руками, робити маленькі справи і криється секрет перемоги над смертю. У праці людина щаслива й здатна сміятися з себе, кепкувати з інших подоброму, а також сприймати смерть як частину того космосу, який Юстина витворює своєю щоденною працею.

Марія Матіос — майстер у зображенні психосвіту української людини. Простір її художніх творів — це світ простих людей, які мають любов до Бога й природи. Юстина розповідає про односельців: хтось із них дивовижно грає на музичному інструменті, хтось постує, дотримуючись усіх релігійних традицій і віддаючи Богові вільний час у неділю. Мимохіть згадуєш Омелька Кайдаша, який постив ревно, проте таки помер наглою смертю. І як тут не погодитися, що всі біди від горілки. Або ж від того, що людина втрачає глибинний зв’язок із Богом і перетворює віру на елемент бездумного культу.

Не плачте за мною, не журіться, — каже головна героїня. Життя дано людині для того, щоб прожити його, не роблячи зла.

СЛОВО Просвіти

ТИЖНЕВИК ВСЕУКРАЇНСЬКОГО ТОВАРИСТВА «ПРОСВІТА» імені ТАРАСА ШЕВЧЕНКА

АНОНС

Будьмо разом!

ПЕРЕДПЛАТА—2018

Нині триває передплата на 2018 рік на періодичні видання за друкованим Каталогом видань України «Преса поштою».

Наш поштовий індекс — 30617.

Засновник:
Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка
Реєстраційне свідоцтво КВ № 4066 від 02.03.2000 р.

Шеф-редактор
Павло МОВЧАН

Головний редактор
Любов ГОЛОТА

Редколегія
Любов ГОЛОТА (голова),
Павло МОВЧАН,
Олександр ПОНОМАРІВ,
Іван ЮЩУК

Заступник головного редактора з виробничих питань
Наталія СКРИННИК
278-01-30 (тел/факс)

Відповідальний секретар
Ірина ШЕВЧУК

Відділ культури
Едуард ОВЧАРЕНКО

Відділ коректури
Тетяна ЩЕРБАК
Ірина СТЕЛЬМАХ

Комп’ютерна верстка
Ірина ШЕВЧУК
Володимир ЖИГУН

Інтернет-редактор
279-39-55

Черговий редактор
Едуард ОВЧАРЕНКО

Бухгалтерія
279-41-46

Адреса редакції:
вул. Хрещатик, 10-Б, м. Київ, 01001

E-mail: slovo_prosvity@ukr.net
http://slovoprosvity.org
http://prosvitanews.org.ua

Надруковано в ТОВ «Мега-Поліграф», 04073 м. Київ, вул. Марка Вовчка, 12/14.

Загальний наклад у жовтні — 12 700

Листування з читачами — тільки на сторінках газети.

Відповідальність за достовірність інформації несуть автори.
Редакція залишає за собою право редагування та скорочення текстів.
Редакція не завжди поділяє погляди своїх авторів.
При використанні наших публікацій посилання на “Слово Просвіти” обов’язкове.
Індекс газети
“Слово Просвіти” — 30617

4 820095 780016 18041

“Авторитет Ю. Романчука в політичних колах Австрії і Галичини був надзвичайно великий”.

До 150-річчя створення товариства «Просвіта» в Галичині

Юліян Семенович Романчук — літературознавець, педагог, журналіст, письменник, співзасновник і голова Товариства “Просвіта” (1896—1906 рр.), один із засновників і дійсний член НТШ, видатний політичний і громадський діяч Галичини.

Ю. С. Романчук народився 24.02.1842 р. у с. Крилос поблизу Галича, тепер Івано-Франківської області, в родині вчителів. Освіту здобув у Станіславівській і Львівській гімназіях, останню закінчив з відзнакою. 1860 р. вступив до Львівського університету на класичну філологію. У студентські роки співпрацював з часописом “Слово”. Інтелект, блискуча пам’ять, любов до науки привернули до нього увагу професорів університету, йому пророкували майбутнє великого вченого. Маючи змогу залишитися працювати в університеті, Юліян Романчук обрав нелегку долю гімназійного вчителя.

Протягом 1863—1900 років Ю. Романчук викладає у львівських гімназіях (з 1868 р. в академічній гімназії у Львові). Незабаром опинився у перших рядах галицької інтелігенції, котра, опираючись на традиції “Руської трійці”, вела непримиренну боротьбу з ворожими впливами. Він належав до тих молодих інтелігентів, котрі перейшли від теоретичного українофільства до важкої щоденної праці — виховувати молодь у національному дусі, любові до рідного народу. Юліян Романчук, будучи обраним до крайової шкільної комісії із видання шкільних підручників українською мовою, був одним з найдіяльніших її членів.

У тому ж 1868 р. Ю. Романчук разом із професорами української академічної гімназії і учительської семінарії увійшов до організаційного комітету зі створення Товариства “Просвіта” і був обраний до керівного органу Товариства — Головного Виділу. У 1896 р., як незмінного члена Головного Виділу, Ю. Романчука обрали головою Товариства. Свою енергію він скерував на розширення мережі читалень “Просвіти” на підставі Статуту 1891 року, відкриттю при них крамниць та кас ощадності. У бік господарсько-економічної діяльності змінюється і тематика книг та культурних заходів “Просвіти”. Навесні 1898 р. Товариство ініціює відзначення 50-річчя скасування панщини у Галичині на загальнонаціональному рівні. Почин підтримали всі без винятку культурні установи та політичні партії. Для інформування народу про вагу цієї події “Просвіта” вирішила видати окрему книжечку і безкоштовно розіслати її у свої читальні. Найкращою працею визнали ґрунтовну розвідку І. Франка “Панщина і її скасованє 1848 р. в Галичині” (1898, 135 с.), написану на матеріалах особистого архіву третього голови “Просвіти” В. Федоровича.

1898 року у Львові українська громадськість відсвяткувала столітній ювілей виходу “Енеїди” І. Котляревського, відбулася урочиста академія, концерт. “Літературно-науковий вісник” надрукував промови трьох видатних учених — М. Грушевського, О. Колесси, і С. Смаль-Стоцького. В пам’ять про ювілей у Львові було закладено “Українсько-руську видавничу спілку”, яка багато зробила для розвитку українського книгодрукування. Значно скромніше відсвяткувала цей ювілей українська громадськість підросійської України. Але в 1903 р. відбулося урочисте відкриття пам’ятника І. Котляревському в Полтаві. Делегацію гостей з Галичини репрезентував Ю. Романчук. На урочистій академії голова зборів Трегубов не дозволив громадянам Росії виголошувати привітання українською мовою. Коли ж Ю. Романчук від імені закордонних гостей промовив перші слова привітання українською “Честь тобі, славний городе...” — овації струсонули залу. Наступний промовець з підросійської України теж спробував привітати присутніх українською, та голова заборонив це зробити. Всі решта промовців на знак протесту передали до голови тільки порожні обкладинки без текстів промов (М. Міхновський, М. Коцюбинський і ін.), присутні мовчки залишили залу.

Ю. Романчук редагував місячні книжечки, календарі “Просвіти”, був упорядником виданих “Просвітою” шкільних підручників для народних шкіл, у які разом із О. Барвінським ввів фонетичний правопис (1890 р.), а з 1898 р. також у популярні видання “Просвіти”. Як і попередні голови “Просвіти”, він підтримував активні зв’язки з українськими письменниками й громадськими діячами в центрі та на сході України. Придніпровські майстри слова знаходили в Галичині єдину можливість опублікувати свої твори і то саме у видавництві “Просвіти”. З ініціативи Ю. Романчука 1904 року Товариство починає видавати серію “Руська писемність” (згодом “Українське письменство”) для ознайомлення українців-галичан з перлинами української класики, де він також працював редактором і укладачем, куди вкладав і особисті кошти. Протягом 1904—1920 років вийшло 23 томи цієї серії. Як учений-літературознавець, Ю. Романчук опублікував низку розвідок про творчість таких українських письменників, як Т. Шевченко, І. Котляревський, Г. Квітка-Основ’яненко, А. Метлинський, М. Шашкевич, М. Вовчок, П. Куліш, С. Воробкевич, Л. Глібов, О. Стороженко, С. Руданський, Ю. Федькович та ін., у численних передмовах видань. Багато книжок витримували два або три перевидання. Це твори Т. Шевченка, І. Котляревського, П. Гулака-Артемовського, М. Костомарова, Ю. Федьковича, Г. Квітки-Основ’яненка, шеститомник творів П. Куліша (накладом 5 тис. прим. кожен том). Великою популярністю користувалися твори С. Руданського.

У 1921 р. під час відзначення 60-х роковин з дня смерті Т. Шевченка з ініціативи Ю. Романчука при “Просвіті” було створено видавничий фонд “Учітеся, брати мої...”, який видавав популярні книжки з різних ділянок знання, науки, господарських порад тощо. Всього вийшло під цим гаслом 9 книг науково-популярного змісту.

Як публіцист, він редагував журнал “Правда” (1873—1878 рр.), був засновником і видавцем газети “Батьківщина (1873—1887 рр.), співзасновником і співробітником “Діла” (1880) та місячника у Відні “Ruthenische Revue” (Руський огляд, 1903 р.). Як політичний діяч, у 1885 р. Ю. Романчук виступив одним із засновників політичного товариства “Народна рада”, яке очолював до 1899-го. У 1899 р. була створена українська націонал-демократична партія, у лавах якої об’єдналися прихильники національно-радикального крила та народовці — члени “Народної Ради”. Ю. Романчук, І. Франко, М. Грушевський, К. Левицький та інші стали провідними діячами однієї політичної сили, яка базувалася на національній платформі й стала першою реальною силою, здатною протистояти польському натискові в Галичині.

Він активно працював як парламентський діяч: у 1883—1885 рр. Ю. Романчук — депутат Галицького сейму, у 1889—1895 рр. очолював у ньому “Руський клуб”, у 1891—1897 рр. та 1901—1918 рр. був депутатом австрійського парламенту, де очолював Українську парламентську репрезентацію. У сеймі й парламенті Ю. Романчук розгорнув активну діяльність, часто виступав із промовами на захист національних, культурно-освітніх і соціальних прав українського населення Галичини. Авторитет його у політичних колах Галичини і Австрії був настільки великим, що у 1910—1918 рр. Ю. Романчука обрали віце-президентом австрійського парламенту, в приміщенні якого згодом було встановлено і його погруддя серед інших президентів і віце-президентів. Там воно стоїть і донині.

У роки Першої світової війни Ю. Романчук очолював Український допомоговий комітет та Українську культурну раду у Відні, що опікувалися українськими біженцями з Галичини та українським шкільництвом на еміграції.

16 жовтня 1918 р. імператор Австро-Угорщини Карл І видав маніфест, згідно з яким Австро-Угорщина перетворювалась на федеративну державу. “Коронні землі” отримали право створити свої представницькі органи — національні ради. У Львові 18 жовтня Українська парламентська репрезентація скликала велелюдні збори, на яких було створено Українську національну раду (УНРаду) як орган політичного представництва українського народу в монархії Габсбургів, котра 19 жовтня оголосила про намір об’єднати всі західноукраїнські землі (Східну Галичину, Північну Буковину і Закарпаття) в єдину українську державу і зробити це мирним шляхом. Головою Ради обрали відомого політика і громадського діяча, правника, доктора цивільного і церковного права Євгена Петрушевича. До складу УНРади увійшов і Ю. Романчук. 21 жовтня на зборах представників з усього краю в Народному домі (де був присутнім і митрополит А. Шептицький) Є. Петрушевич оголосив опрацьований ним статут УНРади та виклав план легального і мирного переходу влади в руки українців. З цим виїхав до Відня.

Наприкінці жовтня проголосили свою незалежність Угорщина, Чехословаччина, Сербо-Хорвато-Словенська держава. Почався повний розпад Австро-Угорської держави. Українцям-галичанам не вдалося перебрати владу мирним шляхом. Польські військові й політичні сили не хотіли змиритися з втратою Східної Галичини і, заручившись підтримкою США і Антанти, готували відновлення польської влади. Спеціально створена у Кракові польська ліквідаційна комісія шляхом збройного виступу 2—3 листопада у Львові, планувала встановити польську владу, про що було повідомлено намісника Галичини і австрійський уряд. Увечері 31 жовтня в Народному домі терміново скликані члени УНРади і Військовий Комітет вирішили вдатися до збройного захоплення влади вже 1 листопада. “Якщо ми цієї ночі не візьмемо Львів, то завтра візьмуть його поляки,” — звернувся до присутніх представник Центрального військового комітету Дмитро Вітовський. О 4 год. ранку у Львові полки УСС (Українських Січових Стрільців) почали збройну боротьбу за свою державу. О 7 ранку Д. Вітовський рапортував К. Левицькому про захоплення Львова без жодних людських втрат. Удень 1 листопада намісник австрійської влади в Галичині Гуйн передав всю владу УНРаді, посилаючись на маніфест цісаря від 16 жовтня 1918 року. Захопивши спочатку у Львові, а потім по всій Галичині владу у свої руки, УНРада 9 листопада проголосила на західноукранських землях Західноукраїнську Народну Республіку та створила Уряд ЗУНР — Державний секретаріат. Уряд очолив К. Левицький — адвокат і публіцист, один із найвизначніших політичних діячів Галичини. А 10 листопада Ю. Романчук, як найстарший за віком посол УНРади, прийняв присягу новоствореного уряду ЗУНР. Уже 13 листопада УНРада затвердила “Тимчасовий основний закон про державну самостійність українських земель колишньої Австро-Угорської монархії”. Закон визначав територію ЗУНР, було затверджено герб держави — золотий лев на синьому тлі, прапор — синьо-жовтий.

1 грудня 1918 р. делегація УНРади і представники Директорії УНР підписали у Фастові попередню угоду про об’єднання ЗУНР і УНР в єдину українську державу. 22 січня 1919 р. відбулося урочисте проголошення Акту про Злуку ЗУНР (Галичина) і УНР (Наддніпрянська Україна) в єдину соборну Українську Народну Республіку.

Та процес будівництва української держави на західноукраїнських землях відбувався в умовах польсько-української війни з перших днів її проголошення. І хоч зовнішня політика ЗУНР була спрямована на міжнародне визнання молодої української держави, країни Антанти її не визнали. Особливо вороже до ЗУНР ставилася Франція, що була зацікавлена у зміцненні Польщі. 15 травня 1919 р. на український фронт у Галичині та Волині була кинута сформована і озброєна у Франції 80-тисячна польська армія на чолі з генералом Галлером. 25 червня 1919 р. Найвища Рада Антанти, побоюючись наступу більшовиків за р. Збруч, погодилась на тимчасову окупацію польськими військами Східної Галичини, а 8 грудня 1919 р. юридично затвердила польську окупацію українських земель: Холмщини, Лемківщини, Підляшшя і Надсяння. Армія УНР, воюючи в той час на декількох фронтах, не могла захистити територію ЗУНР від польських військ.

Упродовж 1920—1923 років уряд ЗУНР і президент Є. Петрушевич постійно ставили перед Лігою Націй і Радою послів держав Антанти питання про ліквідацію польського окупаційного режиму на території республіки і відновлення незалежності ЗУНР, але лідери країн Антанти були зацікавлені в існуванні сильної Польської держави як противаги радянській Росії. На вимогу польського уряду 14 березня 1923 року Рада Послів країн Антанти ухвалила рішення про приєднання Галичини до Польщі з умовою надання українському населенню автономії, що ніколи не виконувалось польським урядом. На знак протесту проти ганебного рішення Ради Послів у Львові відбувся багатотисячний мітинг українців на пл. Св. Юра, на якому востаннє публічно виступив 82-річний Ю. Романчук. Він прийняв

Юліан Романчук (сидить) з Левом Левицьким (ліворуч) та Олександром Колессою (праворуч)

присягу 10 тисяч українців не визнавати правочинним це рішення і залишатись аж до смерті вірним ідеї відновлення української державності: “Ми, український нарід, присягаємо, що ніколи не признаємо панування Польщі над нами і використаємо кожну нагоду, щоби скинути зненавиджене ярмо польської неволі і з’єднатися з великим українським народом в незалежній, всі українські землі обіймаючій, державі!”

Останні роки свого життя Ю. Романчук ще продовжував писати статті й політичні коментарі до газети “Діло” та інших українських видань.

Помер Ю. Романчук 22 квітня 1932 року на 90-му році життя.

Поховали його у Львові на Личаківському цвинтарі на 69 полі, поруч із могилою сина-художника Тита Романчука. Під час Другої світової війни могили були зруйновані, але відновлені у 1994 р., а в 1996 р. на його могилі споруджено пам’ятник.

Щирий український патріот, палкий оратор, людина кришталевої чесності, вродженої інтелігентності, він усе своє життя вірою і правдою служив рідному народові без будь-якої матеріальної вигоди чи кар’єрської зацікавленості. Ю. Романчук у складний і відповідальний час будівництва української державності був у перших рядах її творців, довгі літа тримав у своїх руках кермо української політики в Австро-Угорщині й залишив глибокий слід у багатьох сферах суспільно-політичного життя в Галичині.

Матеріал підготували
Марія ПАВЛЮК,
голова об’єднання Галицького району м. Львова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка;
Ольга МАНЮК,
заступник голови об’єднання Галицького району м. Львова ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка

Література:

Б. Тищик. Юліян Романчук (до 165-х роковин від дня народження і 75-х — від дня смерті відомого українського громадського та державно-політичного діяча) // radnuk. info/home

Юліан Романчук — Вікіпедія // uk.wikipedia.org/wiki

Листопадовий чин — Вікіпедія // uk.wikipedia.org/wiki

Західноукраїнська Народна Республіка — Вікіпедія // uk.wikipedia.org/wiki

Нарис історії “Просвіти”, 1993.

За матеріалами з фондів музею Михайла Грушевського у Львові.

Один із подвижників українського опору

Нотатки з ювілейних зборів

Овер’ян ПЕТРЕНКО,
Харків

Кажуть: праглося, як ліпше, а вийшло, як завжди. Чи знали харківські просвітяни і спадщани, збираючись у кінці вересня на своє небуденне засідання в приміщенні ХОО НСПУ, як воно буде? Бо ж замахувалося на 150-річчя “Просвіти”, на 30-річчя культурологічного товариства “Спадщина” і 25-річчя Гуманітарно-літературної асоціації Г. Сковороди (ГЛАСу). Як це все вмістити в рамці одного вечора? Але не обійшлося без провидіння Божого, щоб не сталося як завжди: усіх об’єднало ім’я Ігоря Івановича Кравціва, 80-річного ювіляра, подвижника дисидентського руху, що стояв і біля витоків “Спадщини”, як першої організації в Харкові “доби Ґорбі”, і був одним із перших засновників-організаторів ХОО ВУТ “Просвіта” ім. Т. Г. Шевченка і її другим головою. І хоча сам ювіляр через нездужання не зміг прийти, усі ті, хто близько знав пана Ігоря, зуміли в своїх виступах доволі повно змалювати людський портрет українського дисидента, і це тим більш показово, що сам І. Кравців — людина насамперед дії, діла, яка хоч і обіймала різні керівні посади, але володіла незбагненною як для очільника чеснотою: бути скромною, чи здержливою, чи неначальницькою в поводженні. Тоді як авторитет дисидента серед харківських активістів був незмінно високим, а пошанівок до нього нелицемірний і сталий.

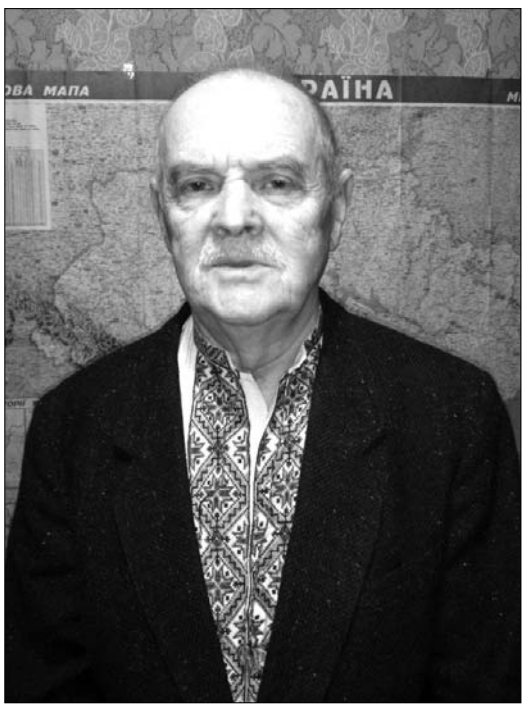

Ігор Кравців

Чесний, порядний, принциповий, добрий, жорсткий, конфліктний, тихий, непомітний, правдивий, лагідний, інтелігентний, інтелектуальний, неговіркий, полемічний, делікатний, помічливий... — і це ще не все, і це все Ігор Кравців! У різних пригодах і різних обставинах життя-буття. Як тут не дивуватися, і цій дивовижі в характері й принципах — дивувалися, промовляючи, голова обласної “Просвіти” Анатолій Сергієнко, голова “Спадщини” й очільник ГЛАСу Валерій Дяченко, письменниця, журналістка, громадська діячка Валентина Овод, вірна помічниця й дружина дисидента Марія Луговенко, головна редакторка газети “Рух — це життя” Ніна Баласанян.

Життя пана Ігоря — це справді життя подвижника, яскравої особистости, що раз постала проти ненависної совєтської системи, та так і пройшла непоступно й твердо своєю стражденною дорогою, гідно здолавши її й наблизивши своєю боротьбою нашу Незалежність.

Він, корінний харків’янин, народився в робітничій родині, пройшов нелегкий, але впертий шлях самоусвідомлення як українця, і в тридцять років зрозумів, що батькам комуністична влада зросійщила прізвище: вони із Кравцівих стали Кравцовими, тож добився, щоб повернути собі український варіянт у паспорті; потім утвердився в думці, що українець на своїй землі має говорити своєю мовою, і відтоді скрізь і всюди послуговувався лише нею (російською чи англійською, які теж добре знав, говорив лише тоді, коли його не розуміли українською), наражаючись часом на конфліктні ситуації аж до погроз вигнання з роботи; уяснив, читаючи ріжні правдиві видання й пильно роззираючись довкола, аналізуючи дійсність, що мовна політика КПСС веде Україну до культурно-освітньої деградації, а економічна (був, сказати б, економістом за покликанням) — до руйнації господарки.

Відтак 21 червня 1972 року його заарештували (формально) за передрук праці І. Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?” та инших “крамольних” текстів і впаяли на суді 13 жовтня 1972 р. “за антирадянську агітацію й пропаганду” п’ять років таборів, які відбував у 35-й зоні на Уралі та в 19-й — у Мордовії. І там не сидів склавши руки: протестував проти свавілля табірної адміністрації, писав листи до ВР СССР, вимагаючи статусу політв’язня, протестував проти вилучення творів у геніяльного поета В. Стуса та инших творців, влаштовував політголодівки. Позаяк “в’язниці стали своєрідним заповідником свободи слова”, бо “були багаті, зібрані поколіннями політв’язнів, книгозбірні” (В. Овсієнко), він багато читав (либонь, більше від усіх), займаючись самоосвітою, зокрема, й тексти англійською. Як “філософ за складом розуму”, кажучи словами його ж побратима В. Овсієнка, І. Кравців репрезентував українську громаду в перемовинах із жидами, москалями, литовцями, вірменами... Фізично ж його в таборі примушували шліфувати дерев’яні корпуси настільних годинників, і він робив це бездоганно, його роботу приймали без перевірки.

І взагалі, хоч би за що він брався, хоч би що пообіцяв, слова завжди дотримував, хоч скільки б енергії це не коштувало. Одного разу старий малограмотний зек попросив написати скаргу (у Кравціва був гарний почерк, який він спеціяльно виробляв протягом певного часу в науково-дослідному інституті, коли друкарка пожалілася, що не може розібрати написане ним), і пан Ігор надривався кілька вечорів над нею. Коли його відраджували: “Нащо воловодитися з тим поліцаєм?” — він пояснював: “Погана дитина, але своя”.

Вірний і послідовний у дружбі. Це оцінив В. Овсієнко. У нього мерзла голова в легкій шапочці, пан Ігор це помітив і пошив нову, як достеменний швейник, рівно, як на машинці. Коли побратим здивувався, він пояснив: “Мама навчила”. Коли обоє вийшли на т. зв. “волю” (насправді ж під нагляд без права їздити країною), і В. Овсієнкові сфабрикували “справу про два ґудзики” (він їх одірвав нібито від плаща міліціонера), то І. Кравців негайно ж приїхав до нього на суд, дуже ризикуючи теж потрапити під репресії. Вони, утім, не забарилися. У грудні 1977 р. його тягали на допити у справі Л. Лук’яненка, у вересні 1980 р. — А. Зінченка; у помешканні проводили обшуки; тривалий час Ігоря Кравціва ніде не приймали на роботу. Пану Ігорю так і не дали захистити дисертацію за фахом.

Лише з кінця 1980-х років, коли настала т. зв. “пєрєстройка”, Ігор Кравців із головою поринув у вир політичної боротьби: брав активну участь у діяльності Української Гельсінської спілки, створював із неї Українську республіканську партію й очолював Харківську обласну організацію УРП; став депутатом облради 1-го скликання, де працював секретарем комісії з освіти.

Справді подвижницький шлях звичайної людини, яка зробила себе сама і все життя була і є Людиною. Ми, його молодші нащадки, можемо лише вдячно схилити перед ним голови, побажати йому з роси й води й “сто літ!”, що всі присутні на вечорі зрештою й зробили.

Зробили й ще дещо, насамперед голова обласної просвітянської організації А. Г. Сергієнко, котрий оголосив, що керівництво Всеукраїнського товариства “Просвіта” уповноважило його передати нашому славному дисидентові почесну відзнаку “Будівничий України”, якою Ігор Іванович Кравців нагороджений за видатний внесок у розбудову держави.

Відтак схвально зустріли просвітяни і спадщани, творча інтелігенція триптих письменника Валерія Дяченка, який він прочитав на честь ювілею пана Ігоря.

...Поезія — це стан душі, а пісня? Либонь, її політ. Ось наша талановита поетка й співачка Люцина Хворост разом із гітаристом-бардом В. Воловиком зворушують-розворушують присутніх мелодіями про вічне й плинне, про дух і його силу, про війну і мир, про кохання й почуття, про добре й вічне... Пізніше за столом лунають заздоровниці ювілярові Ігорю Кравціву, могутній голос очільника “Просвіти” Анатолія Сергієнка зачинає народню пісню, а її підхоплює злагоджений хор просвітян і спадщан. Як же нам без нев’янучих чарів національної мелодики, без нашого безсмертного духу й непереможного прагнення здолати всі випробування, про які нам нагадав незламний Ігор Кравців!

P. S. Написано за “Українським правописом” 1928 року

“Пророчив існування окремої держави — України”.

Фундаментальне видання, достойне пам’яті про Тараса Шевченка

Володимир МЕЛЬНИЧЕНКО,
доктор історичних наук,
лауреат Національної премії України імені Тараса Шевченка

Докладно познайомившись із унікальним збірником документів, який підготували Інститут історії НАН України та Інститут літератури ім. Т. Г. Шевченка НАН України, Центральний державний історичний архів України та Національний музей Тараса Шевченка[1], згадав я захоплено-вдячні слова Кобзаря про 1-й том збірника історичних документів і фольклорних творів “Записки о Южной Руси” Пантелеймона Куліша, прочитаний засланцем навесні—влітку 1857 р. у Новопетровському укріпленні: “Я цю книгу скоро напам’ять буду читати... Прекрасна, благородна праця. Діамант у сучасній історичній літературі”. На такий високий пафос не наважуся, втім, як історик-архівіст щиро дякую своїм колегам за справді прекрасне, благородне й масштабне, достойне пам’яті про Шевченка документальне видання, що викликає не лише суто фахову задоволеність, а й емоційне захоплення.

Публікатори справедливо застерігають, що всі попередні випуски архівної шевченкіани містили далеко не повний комплекс документів як вони відклалися у діловодстві установи чи відомства, а мали вибірковий характер і висвітлювали окремі, найбільш інформативні та значимі епізоди з життя поета. Тому саме корпусність, тобто всеохопність існуючих текстів, є визначальною жанровою рисою новітнього документального видання. Видовою ознакою справ, опублікованих у книзі, є стосунок до слідства, поліцейського та військово-поліцейського нагляду за Шевченком. І ще: “Одне із завдань, поставлених упорядниками, — встановити, за якими саме списками (оригіналами чи копіями, тогочасними чи пізнішими) публікувалися документи в тому чи іншому виданні...” Тобто, йдеться про відтворення археографічної шевченкіани, що формувалася впродовж більш як півтора століття.

Відтак, дорогоцінний корпус опублікованих документів складається з 11 діловодних справ з архівів установ, що проводили слідчо-наглядові дії. Вони охоплюють тринадцять років Шевченкового життя — з 1847 р. до 1859 р. Найперше — це слідча справа Третього відділу власної його імператорської величності канцелярії — вищого органу таємної політичної поліції “Про Українослов’янське товариство” (Кирило-Мефодіївське братство), а саме її 6 частина: “Про художника Шевченка”. Далі йдуть 6 слідчих справ, пов’язаних із поетовим засланням. Окремо — “Справа Міністерства Імператорського двору про дозвіл звільненому з військової служби художникові Тарасу Шевченку проживати в Петербурзі для відвідування класів Академії за поданням президента Академії мистецтв” (1857—1859). Нарешті, 3 слідчі справи, заведені в зв’язку з поїздкою Шевченка в Україну в травні—серпні 1859 р. Остання: “Справа Канцелярії київського військового, подільського і волинського генерал-губернатора про встановлення таємного нагляду за академіком Тарасом Шевченком, який прибув у Київську губернію” (липень—серпень 1859 р.).

У результаті у виданні вміщено 396 документів, що складають більше половини фактичного обсягу документальної шевченкіани. Вперше опубліковано 147 одиниць архівних текстів.

Приверну увагу до “Справи Канцелярії московського військового генерал-губернатора про рядового Оренбурзького батальйону Шевченка”, перший документ у якій датується 16 вересня 1857 р., коли поет, повертаючись із заслання, плив на пароплаві з Астрахані до Нижнього Новгорода. Того дня командир Окремого оренбурзького корпусу та оренбурзький і самарський генерал-губернатор Олександр Катенін звернувся до московського військового генерал-губернатора Арсенія Закревського з проханням оголосити Шевченкові, в разі його появи в Москві, про позбавлення права проживати в столицях імперії. Зі справи видно, що повернення рядового Шевченка в Петербург, яке все-таки стало можливим завдяки клопотанню президента Академії мистецтв великої княгині Марії Миколаївни, супроводжували настійні повідомлення та ставлення санкт-петербурзького, московського, нижньоновгородського військових генерал-губернаторів з обов’язковим повторенням височайшого наказу про встановлення за Шевченком суворого нагляду поліції.

Важливо зазначити, що цієї інформації не зустрінеш, скажімо, в славнозвісному літопису Петра Жура “Труди і дні Кобзаря” чи в грунтовному дослідженні Леоніда Большакова “Їхав поет із заслання...” Річ у тім, що всі 12 документів згаданої справи опубліковані в єдиному корпусі вперше! “Справа Канцелярії московського військового генерал-губернатора про рядового Оренбурзького батальйону Шевченка” потрапляла в поле зору дослідників ще в радянські часи, проте Москва нікому не дозволила розкрити її зміст і тим більше опублікувати. Вельми радий, що мені вдалося на початку цього століття видобути і копіювати цю цілісну справу в Центральному історичному архіві Москви (нині є підрозділом Центрального державного архіву міста Москви) та передати публікаторам видання.

Цікаво, що в уміщених у ній документах військових генерал-губернаторів про Шевченка незмінно повторюється вимога про те, щоб “він не направляв на зло свій талант”. Яка підступна зворушливість щодо вже давно визнаного власть імущими таланту “політичного злочинця” Шевченка... Втім, у цих словах, як у бурштиновій смолі, назавжди застигнув їхній страх перед українським генієм, який став на прю з царизмом і переміг.

Документи слідчо-наглядових справ не залишають жодної можливості недооцінювати розуміння Третім відділом і Миколою I масштабу постаті Тараса Шевченка та реальної небезпеки його для режиму, тим більше, що в особі поета ця небезпека поставала з історично непокірної Малоросії. Дивом дивуєшся, наскільки лапідарно-точно зафіксовано безмежну Шевченкову любов до України та схарактеризовано крізь жандармську призму його творчість у доповіді Миколі I головного начальника Третього відділу Олексія Орлова 28 травня 1847 р.:

“Шевченко, люблячи полум’яно свою батьківщину, Малоросію, в надрукованих ним книгах, із захопленням описував дух колишнього козацтва... натякав, що цей дух не вистигнув також і досі у малоросіянах; описував розпорядження імператора Петра I і наступників його у вигляді пригноблення та придушення прав народних...”

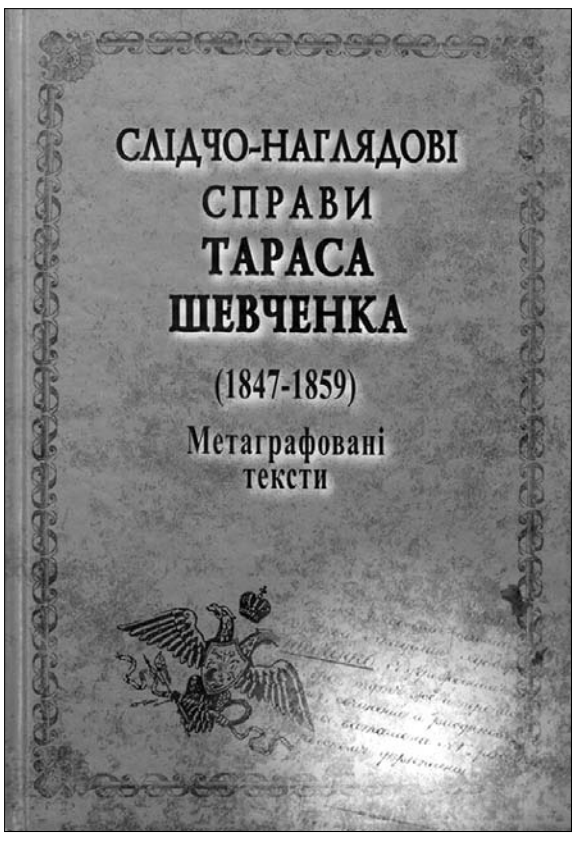

Обкладинка книги “Слідчо-наглядові справи Тараса Шевченка. Корпус документів (1847–1859)”

Характерно, що в день, коли Шевченкові було оголошено царську конфірмацію, тобто 30 травня 1847 р., той же Орлов надіслав київському, подільському і волинському генерал-губернаторові Дмитрові Бібікову розпорядження не лише про заборону й вилучення творів Тараса Шевченка, а й про нагляд за тим, “чи не живляться уродженці Малоросії... думками про колишню вольницю, гетьманщину і право на окреме існування...”

Через чотири роки у “Довідці про рядового Шевченка” Третій відділ знову наголошував: “Вірші Шевченка були тим шкідливішими, що він серед друзів своїх зажив слави відомого письменника, і в Малоросії, де багато хто захоплювався його творами, могла поширитися думка про уявне блаженство колишніх часів і про можливість Україні існувати у вигляді окремої держави”.

Вчитаємося ще раз у ці тривожно-прозірливі рядки поліцейських констатацій. Вони волали про те, що, люблячи полум’яно свою Батьківщину, Шевченко пророчив існування окремої держави — України.

Таким чином, працівникам Третього відділу не відмовиш в аналітичних і прогностичних здібностях, а також особливо гострому жандармському нюхові на головну небезпеку для Російської імперії, що неминуче випливала з Шевченкових поезій — незалежність України. Більше того, в поемі “Сон” (Комедія) вони відчули, винюхали, побачили й по-своєму зафіксували не тільки зухвалі та обурливі конкретні рядки проти царя і цариці, а й те, що ця поема, говорячи словами нашого видатного сучасника Івана Дзюби, “стала викликом поета могутній, але нездатній вистояти перед судом розуму імперії”.

Я так її, я так люблю
Мою Україну убогу,
Що проклену святого Бога,
За неї душу погублю!

Яким же невмолимо-нещадним було Шевченкове прокляття паскудним пригноблювачам українського народу! Тому вони й боялися покари за їхнє зло від поетового таланту...

Наприкінці заслання в червні 1857 р. Шевченко зізнався в Щоденнику сам собі і нам усім: “Мені здається, що я точно той же, яким був і десять років тому. Жодна риса в моєму внутрішньому образі не змінилася. Чи добре це? Добре”. Не змінилися, тобто не втратили пильності, й Шевченкові наглядачі, про що свідчать слідчі справи 1859 р., заведені в Україні та Петербурзі. Втім, прикладом інтелігентного нагляду за творчістю Шевченка став висновок цензора Олександра Тройницького (січень 1859 р.) про можливість дозволу на друге видання “Кобзаря” і “Гайдамаків” за винятком вірша “Думи мої, думи мої” (1840). Мотивація члена Головного управління цензури від Міністерства внутрішніх справ, а в майбутньому, з 1867 р. — сенатора і члена Державної ради Тройницького, була толерантно-вичерпною: “Цю пісню я вважав би за краще вилучити взагалі... загальна її думка ворожа злиттю Малоросії з Великоросією. Вилучення цієї пісні... відсторонить важку думку, що він зараховує й Росію до числа колишніх ворогів України”.

Гай-гай, якби ми в уже незалежній Україні по-справжньому дослухалися щодо ворогів України не лише до національного Пророка, а й до його недурних наглядачів і цензорів! Тоді в українських відносинах із Росією в післярадянський період було б якісно більше Шевченкової духовної сили та історичної прозорливості, здорового глузду й безкомпромісної віри, державницької мудрості й політичної рішучості.

Цікаво, що у вперше опублікованих у новому виданні документах знаходимо й приклади безвідповідального ставлення до нагляду за Шевченком. На щастя для поета, таке сталося в Москві, де Шевченко перебував у свого великого друга Михайла Щепкіна з 11 до 26 березня 1858 р. Хоча виконувач обов’язків московського обер-поліцмейстера, князь Олексій Кропоткін і доповів московському військовому генерал-губернатору Арсенію Закревському, що “за Шевченком до виїзду його звідси в С.-Петербург, суворий поліцейський нагляд установлено”, зроблено це було... вже після від’їзду поета з Москви. Більше того, відверто збрехав князь генерал-губернатору ще раз, офіційно доповівши 9 квітня 1858 р., що “рядовий Тарас Шевченко 4 сього квітня виїхав із Москви в С.-Петербург”. Насправді, 4 квітня 1858 р. Шевченко вже дев’ятий день перебував у Петербурзі.

Нагадаю, що за рік до своєї смерті в “Листі Т. Гр. Шевченка до редактора “Народного чтения” (18 лютого 1860 р.) Тарас Григорович, як він зізнався, “наважився відкрити перед світом кілька печальних фактів мого існування”. Проте в цій “короткій історії мого життя” (Шевченко) не могло бути й не було жодного слова про найпечальніші факти заслання, слідства та поліцейського нагляду. Поет тільки тяжко видихнув: “Скільки літ утрачено! скільки квітів зів’яло!”

Видання, про яке йдеться, повертає борг перед Шевченком на найвищому системно-документальному рівні. Воно безперечно знадобиться при підготовці нової Біографії Тараса Шевченка, створення якої в кількатомному академічному форматі колективом найвидатніших авторів уже назріло. То має бути Біографія, в якій нарешті реалізується Шевченкове відчування, бачення, відтворення його життя: “Історія мого життя складає частину історії моєї батьківщини”.

На завершення скажу, що книга “Слідчо-наглядові справи Тараса Шевченка. Корпус документів (1847—1859)” споряджена серйозним довідковим апаратом. Йдеться про понад 200 наукових коментарів до текстів; анотований покажчик імен, що нараховує більше 800 осіб; покажчик географічних назв — близько 300. Крім того, вміщено перелік архівних справ, рукописів і публікацій документів, а ще — перелік використаних архівних і музейних фондів та літератури. Подано також зведений хронологічний реєстр документів за роками. Одне задоволення працювати з таким довершеним виданням! Щиро раджу познайомитися з ним усім, хто цікавиться життям і трудами національного Генія. А хіба цим хтось в Україні не цікавиться?!

———————

[1] Слідчо-наглядові справи Тараса Шевченка. Корпус документів (1847—1859). Метаграфовані тексти. — Київ: Арій, 2018. — 880 с. (Редакційна колегія: Олександр Боронь, Геннадій Боряк, Галина Бурлака, Сергій Гальченко, Іван Глизь, Микола Жулинський, Ольга Музичук, Олександр Реєнт, Валерій Смолій (відповідальний редактор), Дмитро Стус, Валентина Шандра).

Вічна пам’ять Неонілі Крюковій

“Ніла Крюкова. Велика акторка і великий борець. Коли нам була потрібна допомога під час Студентської революції на граніті, вона прийшла і лягла на граніт разом зі студентами. Бо Україна і боротьба за неї були в її серці. В її талановитому, сміливому і доброму серці. Згадаймо велику людину добрим словом”, — написав Олесь Доній, голова мистецького об’єднання “Остання барикада”.

2006 року Неоніла Валеріївна отримала травму хребта. Відтоді була прикута до ліжка.

Вона народилася 14 листопада 1943 року у селі Попівка Онуфріївського району на Кіровоградщині. Закінчила Олександрійське училище культури та Київський інститут театрального мистецтва ім. Івана Карпенка-Карого. Працювала у Полтавському музично-драматичному театрі ім. Миколи Гоголя та в літературному театрі “Слово” при Спілці письменників України.

1975 року стала артисткою Національної філармонії України. Всупереч заборонам підготувала 17 сольних концертних програм за творами українських письменників. 1981-го разом зі співачкою Галиною Менкуш наважилася поставити моновиставу “Маруся Чурай” за забороненою поемою Ліни Костенко. Через 3 роки створила моновиставу за романом Олеся Гончара “Собор”, котрий на той час був заборонений радянською цензурою.

1986 року Крюкова одна з перших виступила в Чорнобилі перед ліквідаторами аварії на ЧАЕС. Брала участь у Революції на граніті, була учасницею Помаранчевої революції.

Знялася у фільмах “На Київському напрямку”, “Пропала грамота” та “Кайдашева сім’я”. 2008 року отримала звання Героя України.

Співчуття у зв’язку із смертю артистки висловив Президент Петро Порошенко: “Українська культура зазнала непоправної втрати — пішла у вічність видатна акторка, людина яскравого таланту та активної громадянської позиції, Герой України, народний артист України, лауреат Шевченківської премії Неоніла Крюкова. Щирі співчуття рідним і близьким Неоніли Валеріївни”.

Поховали Н. В. Крюкову на Байковому кладовищі 7 жовтня 2018 року.

Всеукраїнське товариство “Просвіта” імені Тараса Шевченка висловлює глибоке співчуття рідним і близьким Неоніли Валеріївни Крюкової.

Виступ над могилою Неоніли Крюкової

Позавчора хтось подзвонив мені і сказав: “Неоніла Крюкова померла”. Моя душа здригнулася. Я згадав, як вона, вже зламана фізично, сидячи на колясці на сцені Київської філармонії 23 серпня 2008 року на своєму останньому творчому вечорі, прочитавши свої улюблені твори, сказала: “Я не втомилася, не пробуйте мене вивозити звідси!” Вона була, як завжди, гарна, сяяла красою свого повстанського життя, яке, вона в це вірила, не може згаснути. А вчора я дивився в її заснуле, прекрасне обличчя і чекав, думав, Неоніла усміхнеться до мене.

А тепер я звертаюся до тебе, зібраний біля могили Неоніли Крюкової народе, і до тебе, Українська державо, і до тебе, моя націє, атакована і вбивана сьогодні одвічним ворогом нашим Москвою. Не вмерла Неоніла Крюкова, геніальна актриса, але не усміхнулася!

Мабуть, дуже добре знає, що манкуртів у нас багато, і сидять вони у парламенті нашому, а деякі з них рвуться до булави, підбадьорювані Москвою, обіцяють добробут і матеріальні блага нашому народові, і розпалюють ворожнечу між нами.

Неоніла Крюкова не знала страху смерті. Не боялася її, виступаючи одверто на численних мітингах проти московсько-радянської імперії. Вона подолала вдруге свою смерть, виступаючи перед нами у Філармонії. А нам, людям, котрих Неоніла виховала, належить організувати в Україні живу пам’ять про цю жінку, що своїм словом підняла нас на боротьбу за Українську державу. Неоніла не боялася смерті, вона не вмерла і ніколи не вмре.

Слава Неонілі!

Слава Україні!

Дмитро ПАВЛИЧКО

Завжди будеш серед нас

Ця чарівна жінка, неповторна актриса була Лицарем Українського Духу. Справді достойна Національної премії України і високого Звання Героя України. Ніло, Нілочко! Перестало битися Твоє вимучене й неспокійне Велике серце. Але душа Твоя світла і чиста полетіла до Господа, аби звідти, з Високих небес, Ти знову могла нести в Україну своє мистецьке могутнє українське слово. Ти завжди серед нас, українців, будеш живою! Світла пам’ть про Тебе ніколи померкне!

Євген ДУДАР

Горів сам і запалював інших

Микола ВАСИЛЬЧУК,
просвітянин з Коломиї

У Коломиї на Івано-Франківщині врочисто відкрили меморіальну дошку Ігореві Дмитровичу Федику (1940—2017). Він був лікарем за фахом, освітянином і просвітянином — за духом і покликанням. Того дня зібралося багато людей: рідні, друзі, колеги, студентська молодь.

Ігор Федик, син українського повстанця, понад три десятиліття очолював Коломийський медичний коледж імені Івана Франка. Комплекс приміщень нинішнього медичного коледжу за Австро-Угорщини був осідком органів судочинства Коломийської округи. Саме тут 1880 року відбувалося слідство, а потім і тримісячне ув’язнення Івана Франка. Ігор Федик був залюблений у Франкову діяльну натуру, інтелект і прозорливість. З його ініціативи в коледжі створили музей Франкової Коломиї. Він спричинився до встановлення меморіальної таблиці франкознавцеві Іванові Білинкевичу. Вів роботу зі збирання коштів на побудову пам’ятника Каменяреві/Мойсеєві у Коломиї. Врешті, за його наполегливості на приміщенні коледжу з нагоди 150-річчя Франка відкрили пам’ятний горельєф...

Торік влітку Ігор Федик відійшов у засвіти. А тепер знову повернувся до коледжу. Уже як пам’ять. Меморіальну дошку (автор Василь Андрушко) встановлено на фасаді приміщення, за декілька метрів від дошки Франкові. Тут відображено залюбленість Ігоря Федика у великого українця: він спирається на Франкову книжку. Напис: “Директор Коломийського медичного коледжу (1980—2011). Громадський діяч, просвітянин”. Доречними є й слова “Горів сам і запалював інших”. Вони якнайкраще відображають суть діяльної натури Ігоря Федика, який завжди знаходив для себе багато справ і був прикладом активності для інших.

Вів урочистості з нагоди відкриття меморіальної таблиці голова міськрайонного товариства “Просвіта” Василь Глаголюк. Співав просвітянський хор. Ігор Федик був активним просвітянином, членом правління “Просвіти”.

Освятили дошку владика Василій (Івасюк) з духовенством УГКЦ. Слово про Ігоря Федика мали друзі, колеги, представники влади: Мирослава Соколовська, Валерій Ковтун, Уляна Мандрусяк, Розалія Кобилянська... Усі сходилися на тому, що Ігор Федик був добрим фахівцем своєї справи, який зробив багато не лише для навчання цілого покоління медичних працівників, а й для виховання у нього відповідальності за свою долю і долю рідної землі.

«Третя світова війна Павла Глушаниці»

Григорій ЖИБАК

У кожного народу є свої велети, світочі, пророки, які уособлюють його історію, яким судилося стати героями або співцями тієї чи тієї віхи. Поразки та звитяги, смуток і радість, здобутки й втрати — складові минувшини, величної й трагічної. Але, разом із знаковими постатями, кожна людина, нехай не так грандіозно і масштабно, без пустої помпезності, є віддзеркаленням долі свого народу. Кожна. Через вік смиренно несе свій Хрест. Сіє. Зводить. Лупає скалу. Творить. Чи, як Павло Глушаниця, б’є у дзвін, аби не забулася та страшна доба українського життя — Голодомор. А ще — поразка національно-визвольного руху, колективізація, масові репресії, війна супроти гітлерівських загарбників, нищення національної свідомості українців. Все це, як свідок і безпосередній учасник подій, автор поклав на папір у своїй книжці “Третя світова війна Павла Глушаниці”.

О, Господи, прости во ім’я Сина,
За те, що завжди у чужім краю
Молитву найдостойнішу свою
Я починаю словом — Україна.
Якщо вже це такий великий гріх —
Мене одного покарай за всіх!
Михайло Ситник

Вірний син України, патріот, непримиримий борець із комуністичною ідеологією та злочинами Московії сповідається перед власним сумлінням і читачами, несучи та роздаючи їм борошно, взяте в дивному сновидінні від Божого Сина. Господь ще жодній людині не дав більшого тягаря, ніж вона годна підняти, понести. Переконався, що “ці два лантухи муки” йому під силу і що треба вилазити з цього окопу у бік Заходу й Павло Глушаниця. Вже за мить його важко поранено. Далі був полон. Нелюдські поневіряння і кров. Та загинути тоді він не міг. Все оминуло його, бо мав велику місію, благословенну Богом — донести людям Правду. І робив він це до своїх останніх днів, і “виходив скрізь свідчити тільки із Богом”.

Комуністичну кару разом із своїми батьками Павло Глушаниця ніс із 1921 року. Наголошував, що моріння голодом українського народу, цей страшний геноцид в історії людства розпочався ще наприкінці 20-х років минулого століття. Провина системи, яка спершу знищила українську структуру села, його еліту, а відтак, у 1932—1933 роках, звела голодною смертю мільйони українців. За приклад наводив свою рідну Новоселицю на Житомирщині. Зокрема у книзі “Війна без пострілів”. З-поміж 360 господарств 28 було виокремлено із тавром “куркулі”. “Ці люди були приречені до звірячої, голодної, холодної і кривавої розправи десь у далеких сибірах”. Логічно міркував, якщо в українській сім’ї було четверо людей, то тільки з його села понад сотню було безвинно засуджено на важкі тортури. А таких сіл в Україні було тоді близько 30 тисяч! Але ще до тих споминів були важкі поневіряння.

І хоч якою б тернистою і тяжкою була дорога Павла Глушаниці, на ній він завжди зустрічав добрих людей. Допомагали. Боронили. Рятували. Бо готовий був прийняти кару за всіх. Бо ніколи не важив власною совістю й Україною. Бо прагнув донести світові правду про трагедію українського народу — голодомори, репресії та вбивства. Фундатор “Білої книги про чорні справи Кремля”, однієї з перших, в якій йшлося про масове моріння голодом, яке вчинила Москва супроти українського народу. Він першим свідчив перед комісією ООН про Голодомор. Заснував часопис “Український Прометей”, в якому публікувалися численні факти злочинів та геноциду в Україні. Допомагав часопису “Наш вік”. Став одним із організаторів Союзу українців жертв російського комуністичного терору. За його допомоги побачила світ книга Семена Підгайного “Українська інтелігенція на Соловках”. Здавалося б, пересічний українець, яких за океаном тисячі, мало цікавить ворога. Але саме його, впродовж років, Кремль намагався виманити чи організувати його видачу. До уряду Канади було подано фальшиві документи, що Глушаниця був німецьким колаборантом. Відтак його негайно треба повернути на “Родіну”. Вишукана підлість Москви відома. Шантажували навіть донькою, яку вирвали з рук матері до дитячого будинку, аби виховати у ненависті до батька.

Його книжка — засторога, що не здобули ми ще тої України, за яку змагали та поклали голови патріоти. Нині маємо анексію Криму, вторгнення Московії на Донбас. На інших кордонах держави також непоодинокі виклики “добрих” сусідів. Та й в країні маємо тьму чужинців, перевертнів, зрадників, нащадків загарбників, готових розіп’яти її знову!

Павло Глушаниця вже у кращому світі. Господь покликав кілька років тому. Прожив довгий вік. Разом із сотнями-тисячами борців за Суверенну Соборну Українську Державу тепер він “дивиться пильно з Небес”. Але навіть Звідти б’є у дзвін, по ковадлу та у рейку, аби ми не спали. Аби розпочинали свою щоденну молитву словом “Україна!”, перейналися Нею та жили для Неї.

Заперечення задля утвердження

Нещодавно в Національному видавництві “Веселка” побачила світ книга Андрія Топачевського “Одним життям. Публіцистика доби Незалежності”. Це — понад 60 публікацій у різних виданнях, від 1988 до 2018 року. До збірки увійшло чимало статей і нарисів, оприлюднених нашим тижневиком… Автор відповів на запитання “Слова Просвіти”.

— Ким був Андрій Топачевський, пишучи свої статті, нариси, рецензії, даючи інтерв’ю, — письменником, журналістом чи кінематографістом, як повідомляє анотація до збірки?

— Ці визначення умовні, попри існування відповідних творчих спілок. Обирав жанри і стилі спілкування залежно від необхідності. Колись документальне кіно мало широке коло глядачів, і цей виклик допомагав працювати саме у тому жанрі. Письменники часто екранізують свої твори, я ж нерідко перетворював сценарій на екологічний нарис (“Згуба”, “Зоряний час Либеді”), ці матеріали входили й до науково-пізнавальних книжок. Не професія диктує вибір жанру, просто автор обирає спосіб реалізації задуму і мову спілкування з глядачами або читачами.

— Це захоплення чи покликання?

— Необхідність того часу. Деякі письменники відкладали свої історичні романи і наздоганяли час полемічними творами. Я теж відклав свої науково-пізнавальні сценарії та рукописи, повернувся до журналів і газет. Кожен прагнув актуально висловитися згідно з прискоренням часу в країні, коли омріяна Незалежність була такою близькою. Йшлося не про совість посадових осіб, але — пробудження свідомості народу. Тим більше, що до епохи Інтернету було далеко і друковані ЗМІ виходили, як на сьогодні, величезними накладами. Їх просто розхапували. І читали!

— Справді, журнали й газети читали всі. Якою ж була реакція на “некомплементарні” публікації?

— Партійно-державної системи “реагування” на критичні виступи у пресі вже не було. Влучними, цікавими відгуками читачі підтримували авторів. Та похвалитися формуванням громадської думки письменник, гадаю, не міг. Це — надскладне завдання, особливо — за епохи телебачення. Але принаймні призупинилася обробка читача і глядача як завідомого кретина. Бо офіційний меседж був: “Ми будуємо, і якби не вороги, то світле майбутнє настало б іще у минулому”... Нині це зветься “ресентиментом”, перекладанням вини. За доби гласності виявилося, що винні не зовнішні сили, а держава і громадськість, отже, — всі гуртом і кожен зокрема. Чи допомогло? Байдужим — ні. У притомних же принаймні склалася особистісна система визначень і оцінок природно-суспільних явищ, без очікування офіційної реакції. Бо замовчувати злочини — непростимий гріх. Усе ж таки залунали голоси совісті!

— У збірці є есей 2003 року про “Чудову сімку” біблійних рослин. Чи вже тоді автор дійшов думки про спорідненість науки з релігією?

— Людина від її створення чи (для атеїстів) унаслідок еволюції має свободу волі і тому часто опиняється перед вибором. Згадаймо з “Кобзаря”: “Той мурує, той руйнує...” Євангеліст Матвій (7: 13) казав: “Увіходьте тісними воротьми, бо просторі ворота й широка дорога, що веде до погибелі...” Не випадково Шевченко починає цей вірш словами про “шлях широкий”. Бо то — шлях зла. Лише вузька дорога веде до правди, добра, і людині на цій стежині доводиться перемагати власні лінощі, долати багато перепон, обминати чимало спокус, заперечувати зло і утверджувати добро. Власне, творчість і є ствердженням, часто — через заперечення. І має пройти складний чи то вузький шлях аргументації. На відміну від тоталітарного, прямолінійного, почергового мислення (спочатку загатимо річку, затопимо землю, потім виробимо електрику і настане світле майбутнє), сьогодні публіцистам, якщо вони не графомани, притаманне комплексне, синкретичне, образно-асоціативне мислення. Вони уявляють неоковирне майбутнє за умови “перемоги” над Природою. А це, у кінцевому рахунку, — над Людиною, яка, втративши зв’язок із довкіллям, перестане бути собою.

— Чи не тому екосоціальні нариси мають протестний характер? Це була незгода з рештками прямолінійного радянського мислення?

— Доводилося піддавати сумніву бажання і спроможність влади сущої (і попередньої, і пострадянської) вирішувати екологічні й пов’язані з ними соціальні питання. Адже той, хто створив проблему, не зацікавлений, щоб її розв’язати. Це, природно, визначило опозиційну спрямованість екологічних рухів. “Зелений світ”, партія “Зелені”. Сьогодні про них мало хто згадує. Припинені і спроби запровадити безперервну, близьку до християнських ідеалів екологічну освіту, від дитячих садочків до вишів. А шкода: у розвинених країнах “зелені” голоси досі виразно звучать; громадяни шанують Природу, а отже, — себе самих... Навіщо читачеві знати, які питання турбували нас 10, 20 і більше років тому? Без минулого немає майбутнього. Суспільство змінюється, але нагальні питання наших стосунків з природним (а отже, і культурним) середовищем залишаються. Більшість тодішніх небезпек актуальні сьогодні. Знищення довкілля, “чорні діри” в освіті, “незамінність” псевдоеліти, відомча сваволя, суспільна байдужість. Мусимо нагадувати про це!

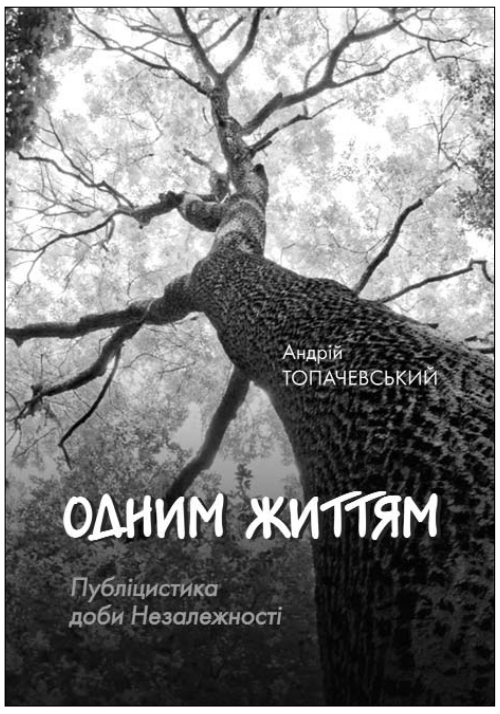

— Публіцистика за останні 30 років. Що ж було раніше, до “перебудови і гласності”?

— Тоді мене глибоко вразили твори Валентина Мороза, Євгена Сверстюка, Івана Дзюби, що передавалися з рук до рук. Бачив, як у садибі-музеї Івана Гончара люди від руки(!) переписували книжку Дзюби “Інтернаціоналізм чи русифікація?”, бо ще у 60—70-х роках друкарські машинки були на суворому обліку. Брав участь у розповсюдженні “самвидаву”. Але не міг наслідувати байкаря Езопа або писати “у шухляду”. Вважав, що через відсутність бенцензурних видань публіцистика не набере сили... Статті 60—70-х років до збірки не увійшли, як значною мірою самоцензурні, тобто там — лише частина правди; порушені в них питання застаріли.

На зорі Незалежності, завдяки свободі слова, дуже багатьом стало зрозумілим, що Людина і Природа — не суб’єкт і об’єкт; що ставлення до Природи є показником нашої моральності; власне, що Людина — це і є Природа, бо створені ми “з пороху земного” (Буття, 2:7). Отже, здоров’я довкілля — необхідна умова питомого стабільного розвитку культури, мистецтва, науки. Усвідомлення причинно-наслідкового зв’язку між станом довкілля і прогресом накладає на нас особливі і (особисті!) обов’язки, що знаходить підтвердження у сучасному контексті розвитку світової екосоціальної думки.

Сказавши “А”, треба йти далі за абеткою, згідно з принципом логічної послідовності. Бо природне довкілля — лише наріжний камінь у споруді земного життя, вищим проявом якого є цивілізаційні, гуманітарні набутки. Написалися екосоціальні статті та есеї, начерки про митців, учених, істориків, письменників, які не схилили голови перед владою сущою, як Ірина Калинець, Микола Щербак, Леонід Череватенко, Сергій Білокінь, Андрій Бокотей, інших учасників Опору. Як на мене, публіцистика 1980—2010-х років багатьох авторів (Є. Сверстюк, М. Руденко, С. Плачинда, П. Мовчан, Ю. Щербак та ін.) заслуговує на особливу увагу як цілісна і послідовна, а головне — безцензурна. Вона актуальна і, сподіваюся, такою залишиться.

Кор. “Слова Просвіти”

Вітаємо Учителя Українського гуманітарного ліцею

Учитель — професія від Бога...

Воістину, зустріти справжнього Учителя сьогодні — велике щастя. Чуйне серце, лагідне слово, мудрість і милосердя — це чесноти Катерини Миколаївни Бальохи — заслуженого учителя України, яка викладає українську літературу в Українському гуманітарному ліцеї Київського національного університету імені Тараса Шевченка від перших днів заснування закладу.

Життєвий шлях до педагогічної діяльності у Катерини Миколаївни був непростий: Черкащина, Уманське педагогічне училище, керівництво вокальною студією в Палаці піонерів м. Городища, народний хор Мліївської дослідницької станції імені П. Симиренка, а далі — керівництво піонерським табором “Біла діброва” у м. Бровари... Людська доля К. М. Бальохи була щедрою на людей, бо подарувала знайомство з просвітянкою М. Овдієнко, скульптором В. Луцаком, істориками О. Апанович, З. Хижняк, О. Компан, кобзарем В. Лісоволом та іншими свідомими українцями. Саме ця когорта людей сприяла життєвому визначенню й вступу на філологічний факультет Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Університет став тією інтелектуальною альма матер, яка познайомила не лише з теоретичними й науковими знаннями, а й поєднала духовно й ментально з унікальними викладачами й професорами, серед яких Л. Ф. Дунаєвська, Н. П. Плющ, П. П. Кононенко. Саме Петро Петрович, розгледівши поетичний талант і патріотичну позицію Катерини Миколаївни, й привів її до закладу, який став для К. М. Бальохи рідною домівкою, ліцейною родиною.

Катерина Миколаївна своїм життєвим прикладом щоденно переконує нас, що патріотизм починається із любові та відданості улюбленій справі, рідному колективу, колегам, учням.

У ці дні наша дорога Учителька вшановує свій зрілий ювілей.

Многії Вам літа, Катерино Миколаївно! Ми безмежно щасливі від того, що маємо честь і радість спілкуватися з Вами, що чуємо щоденні корисні Ваші поради, наснажуємось Вашим цілющим поетичним Словом і вбираємо Вашу духовну Мудрість. Дай, Боже, Вам сили й терпіння, здоров’я й натхнення, щоб Ви тішили нашу ліцейну родину ще багато років та виховували найкращі людські риси у сучасних учнях. Дякуємо за Ваші уроки української літератури і прекрасну поезію, яка, сподіваємося, розрадить серця читачів “Слова Просвіти”.

Колектив Українського гуманітарного ліцею

Катерина Бальоха

Кредо

Торую шлях,
шукаю слів і можливості,
зіпершись на Твою підмогу,
звести цей Дім, якому ймення —
Школа України.
Учителю!
З далеких літ ти вів мене
серпанком лабіринту
до серця людського, що — вічна таїна...
Учителю! Твій скарб неоціненний,
бо шлях до щастя відкриваєш Ти.
Тобі моя і шана, і любов,
Твоє безсмертне ім’я в наших генах —
розстріляних, убитих, полонених,
але таких, що відшукали слід,
до тої Квітки, що ім’ям — Свобода.
Мій Вчителю! Слуго свого народу —
Ти неосяжний у своєму кредо,
бо в ньому наша нива й
чисте небо, і віри золотиста пекторaль.

Блакитні вежі Золотого слова

В моїм краю на берегах Дніпра
І ярої калини в зелен-лузі
Від ватри зайнялася світ-зоря
І запросила на розмову друзів.

Хай буде так, як совість нам велить:
Земля батьків — твоїх стремлінь основа.
Хто як не ми, зведе і захистить
Блакитні вежі золотого слова?
Хто, як не ми — не я й моя сім’я?
Хто, як не ми — разом і поодинці
Відновить спів джерельця-ручая,
Хто, як не ми, панове-українці?

Вже полудень з розшитим рукавом
Колиску літ з онуками гойдає...
Яка блакить над лагідним Дніпром —
Це Україна крила підіймає!

* * *

По-різному, любі,
по-різному, люди, —
І гірко, і солодко, й зле...
Не все і негайно,
Не скрізь одностайно:
Була ще й мізерно, але —

Цей світ — незнищенний,
Цей світ незбагненний,
Бо кожен за щастям прийшов...

Крізь смуток і кпини,
Крізь сльози й провини —
Є Віра, Надія, Любов.

По-різному, люди,
по-різному, любі.
Та в сув’язі щастя й жалю,
Хоч мучусь, караюсь —
Ні в чому не каюсь —
Люблю Україну! Люблю...

Сюрґюн на сторінках нової пригодницької повісті для дітей Зірки Мензатюк «Дике літо в Криму»

Мензатюк З. Дике літо в Криму: пригодницька повість/Зірка Мензатюк. — Київ: А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА, 2018. — 192 с.

Марина ШТОЛЬКО

Пригодницька повість “Дике літо в Криму” Зірки Мензатюк побачила світ у видавництві “А-БА-БА-ГА-ЛА-МА-ГА”. Вона захоплює не лише квестовим сюжетом пошуку скарбів із неочікуваними поворотами, а й значною інформативністю про кримських татар, які жили віддавна на території Кримського півострова. “Дике літо в Криму” презентоване як своєрідне продовження повісті “Таємниця козацької шаблі”. Авторка продовжує подальші пригоди Наталочки Руснак, проте порушує вже інші проблеми.

Квестовість оповіді повісті

Сюжет пригодницької повісті “Дике літо в Криму” побудований за стандартною схемою: зав’язка, пошуки втраченого, типи героїв, помічники, навколишнє середовище, ускладнення, щаслива розв’язка. Сюжет передбачає пошук об’єкта, в процесі якого герої вирішують складні завдання, долають різноманітні перешкоди. Така схема має назву квест.

Протягом усього періоду герої стикаються з різними загадками, що є елементами таємничості й вимагають вирішення. Дорогою трапляються пастки та неочікувані події, що ускладнюють, відтерміновують або роблять емоційнішими пошуки.

Сюрґюн

“Червоною ниткою” через повість проходить тема вигнання (сюрґюн) татар із Кримського півострова, коли 18 травня 1944 року, поки татарські чоловіки воювали на фронті, жінок з дітьми примусово вивезли за Урал чи в Узбекистан. Так виселили прабабусю Асії разом із родиною, яку розділили: Гульнару (прабабусю) з дітьми вивезли в Узбекистан, а її батька — на Урал, де він невдозі й помер. Після розпаду Радянського Союзу вони повернулися назад.

Зірка Мензатюк проводить паралель між примусовим виселенням кримських татар і вивезенням українців. Це трагічні історії родини Сабріє-ханум. Її маленькою разом із мамою та сестричкою Наргізою, братиком Айдером забрали з Криму. Айдер, захворівши у дорозі, помер, бо не було чим лікувати дитину. Тато Северина пригадав, що так само в дорозі помер і братик їхньої бабусі, коли їх із Західної України вивозили в Сибір.

Під пильний погляд письменниці потрапляє колонізація Криму Російською імперією. Оскільки це дитячий твір, Зірка Мензатюк “перевдягає” описуване в казкову тканину. Наталочка вигадує казку про вітер-мусабет. Перший подув вітру розніс людей, що мешкали в сонячному краю біля моря, розкидав по світу; другий — змів села і домівки; третій звіяв давні назви, посіявши натомість “штучні одноманітні”, як-от: Гвардійське, Красногвардійське, Пушкіно, Октябрське, Совєтське, Колхозне, Танкове, Партизанське тощо.

Персонажі повісті “Дике літо в Криму” як віддзеркалення типових рис ментальності

Чотири групи персонажів, що презентують образну систему повісті, — це чотири версії людських характерів: справжня україночка Наталочка, суворий і принциповий Северин, негативний Антипко, татарські діти Асіє та Абдюль. Вони ніби ілюструють основні ментальні портрети: Наталочка — представниця центральної України, жвавість, готовність знаходити компроміс, захищати інших; Северин — типовий західняк, пластун; Антипко — зло, підступність; Асіє та Абдюль — стриманість у емоціях.

На прикладі поведінки Северина — ворожості до татарського хлопчика Абдюля — читач може пересвідчитися в такій людській рисі, як недалекоглядність, поверховість поглядів. На противагу цьому дорослі з радістю наводять своїм дітям приклади дружби татар із козаками, братання Богдана Хмельницького з Тугай-беєм, спільних перемог козаків з татарами під Жовтими Водами, під Корсунем, під Зборовом, розповідають, що кошовий Тарас Трясило насправді був татарином, розтлумачують причини зради козаків татарами під Берестечком, пояснивши, що козаки, “*кажучи сучасною мовою, були краще вмотивовані: вони билися за волю, за віру, за вітчизну*”.

Взаємовідносини народів

Пригодницька повість “Дике літо в Криму” ставить перед читачем низку запитань про взаємовідносини народів, відповідаючи на ці запитання, він учиться жити в світі людей. На перший план виходять людські стосунки, в основі сюжету не тільки пригоди, а й конфлікти. Помітне прагнення авторки до всезагальності й універсальності, хоча вона чудово відтворює місцевий колорит кримських татар. З. Мензатюк цілеспрямовано намагається окреслити взаємодію української і татарської культури, побуту, вказуючи на широкий спектр такого взаємопроникнення, взаємоіснування. Найтонші деталі: згадки про татарські солодощі (пахлава, грушевий бекмес); танці татар; облаштування татарського джерела; розповідь дачника про те, що татари-кримчаки були знавцями садівництва, щепили садові сорти на особливих дичках — маслинколистих грушах, такі дерева не засихали без поливу, взимку не замерзали, давали великі плоди — все це входить у фокус бачення авторки, поетика якої базується на максимально широкому, зрозумілому вираженні предметного змісту цього життя. Звертаючись до деталей побуту кримських татар, З. Мензатюк стверджує відчуття реальності “татарського тексту”, насичує його образний вимір. Деякі символічні речі (срібний пояс) мають сюжетотвірну функцію. Письменниця “прочитує” через ці речі історію тих, хто до них причетний.

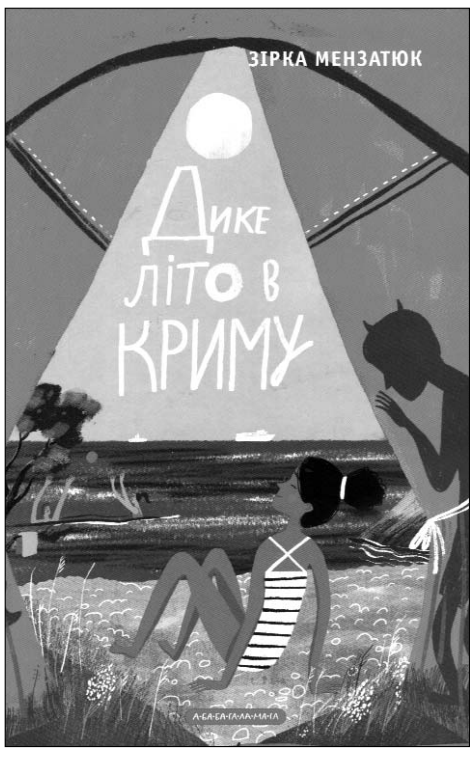

Авторка береться за непросту тему конфліктування народів, оскільки відчуває бажання віддати належне кримським татарам, відзначити різний менталітет українців і росіян. У тексті це втілюється в описі поведінки сусідок Оксани та Клави. Саме Оксані Гульнара довіряє передати пояс для сховку. Оксана з честю виконує доручене, навіть передає на дорогу харчі. А Клава безсоромно заходить до будинку Гульнари і вибирає посуд, взуття при господині, навіть не питаючи дозволу. Вражає простота та водночас місткість епізоду.

Зірка Мензатюк впевнено і захоплено пише про багатющу історію півострова. “У тому Криму стільки давніх міст процвітало, стільки народів перейшло! Таври, скіфи, сармати, греки, алани, Боспорське царство, хозарський каганат, генуезькі міста-фортеці, татарське ханство...”

“Родзинки” мови

Яскраві емоції та захоплення авторською майстерністю викликає мова книги: соковита, жива, сповнена народною мудрістю. “Родзинкою” повістей З. Мензатюк виступає поглиблена, деталізована мовна інформація. Так, у повісті “Дике літо в Криму” це мовні паралелі між українською та кримськотатарською мовою: схожі слова (*вишня — вішне*, *майдан — мейдан*, *сірник — сернік*, *штани — штан*, *полин (євшан) — юшан*), відмінні (*яхши — добре*, *ярингадже — до завтра*, *бунунь — сьогодні*, *баба — тато*, *ана — мама*, *мераба — привіт*, *чокрак — джерело*, *сув — вода*, *кавун — карпиз*, *пшениця — богдай*, *жито — чавдар*, *брехня — ялан*, *толока — хашар*).

Думаю, якщо читач захоче відчути неповторний присмак, аромат Кримського півострова та мати хоч якесь уявлення про невідомий для нас народ — кримських татар — йому необхідно прочитати повість “Дике літо в Криму” З. Мензатюк. Тут є все: і краплинки історії, і шматочки побуту, і родзинки описів краєвидів, і шурхіт рослин, і плюскіт риб, і підтримка друзів, і посил бути неворожим, налаштованим на добро та взаємодопомогу...

До «Екочитальні» завітали малята з дитячого садочка «Золотий ключик»

Ольга НАУМЕНКО,
фахівець соціально-гуманітарного відділу університету

Напередодні Дня працівників освіти і Всеукраїнського дня бібліотек з ініціативи бібліотеки Переяслав-Хмельницького державного педагогічного університету імені Григорія Сковороди, соціоісторичного факультету спеціальності “Дошкільна освіта”, кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти відбувся **“День творчої ініціативи в Екочитальні”.** Проект “Екочитальня” стартував лише торік, але вже має багато шанувальників. Родзинкою “Екочитальні” є те, що дійство відбувається не в аудиторії, а на вулиці — в університетському скверику.

В “Екочитальню” завітали малята з ДЗО № 8 “Золотий ключик”, а також їхні педагоги. Почалося свято з привітання директора бібліотеки Ольги Шкири, яка у своєму виступі розповіла історію заснування проекту “Екочитальня”, зі словом до малят звернулася заступник декана соціоісторичного факультету, кандидат педагогічних наук, доцент Ліана Яценко.

Студенти соціоісторичного факультету спеціальності “Дошкільна освіта”, за ініціативою кандидата педагогічних наук, доцента кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Світлани Дем’яненко підготували для малят цікаву й насичену програму. Розпочалося свято з театралізованого дійства про хлопчика Михайлика, якому дали прізвисько Нечитайло, тому що він не любив читати. Але завдяки своїй подрузі Марійці та Чарівниці він знайшов ключик від знань, який був захований серед букв і рядків у різних книжках. А допомогли Михайлику у пошуках ключика дітлахи із ДЗО “Золотий ключик”, адже вони люблять читати книжечки, хоча ще й зовсім маленькі.

Приємним подарунком для глядачів став виступ дошкільнят під керівництвом їхньої вихователькі Наталії Руденко.

На цьому свято не закінчилося. Для малят підготували чимало цікавих забав: ігри, відгадування казок, екскурсія в читальний зал бібліотеки “Чумацький шлях”. Зал має таку назву, тому що в ньому є всі знаки Зодіаку. Це малят дуже зацікавило, кожен міг знайти свій знак і подивитися, як він зображений. Ще один цікавий сюрприз підготувала для малечі доцент кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти Олена Борисова — машинку з мильними бульбашками.

У рамках проекту “Екочитальня” для вихователів “Золотого ключика” відбувся акмеологічний психолого-педагогічний тренінг засобами юнгіанської піскової терапії. Тренінг проводила психолог університету Тетяна Кузьменко. З вітальним словом до учасників тренінгу звернулася завідувач кафедри психології і педагогіки дошкільної освіти, доктор психологічних наук, професор Лариса Калмикова.

Від проведеного дня в “Екочитальні” і малеча, і дорослі отримали величезне задоволення.

Завершилося дійство частуванням смаколиками і спільним фото на згадку про цей чарівний день в “Екочитальні”.

“Мистецька спадщина німецьких і французьких композиторів XVII—XX ст. і донині хвилює нас духовними і світськими кантатами”.

Від бароко до сучасності

Вікторія ТОКАРЕНКО
Наталія ЕРЖИКІВСЬКА

Будинок органної та камерної музики в Білій Церкві завдяки чудовій акустиці залу та звучанню 40-регістрового органа, встановленого 1990 року відомою чеською фірмою “Rieger-Kloss”, давно набув статусу одного з найкращих концертних залів України. Розташований він у приміщенні пам’ятки архітектури XIX ст. — костьолі Іоанна Хрестителя на Замковій горі, в центральній частині міста. Шанувальникам класичної та сучасної музики добре відоме ім’я заслуженої артистки України Тетяни Орлової — солістки-органістки й авторки цікавих мистецьких проектів. Не менш знане в нашій країні прізвище та ім’я органного майстра Олега Диптана, який обслуговує ці унікальні духові клавішні інструменти не тільки в Національному академічному театрі опери та балету України ім. Т. Г. Шевченка, а також у Хмельницькому й Білій Церкві; а ще він часто виступає і як помічник виконавців. Упродовж багатолітнього періоду роботи, дякуючи їхньому таланту, креативності та доброзичливості, в Будинку органної та камерної музики відбулося чимало концертів вітчизняних музичних виконавців та художніх колективів і репрезентантів зарубіжних країн. Білоцерківці завжди приділяють значну увагу і молодшим колегам, опікуючись творчим зростанням, надаючи можливість оприлюднювати творчі набутки. Так, завдяки їхньому прихильному ставленню на початку вересня в рамках святкової програми, приуроченої до Дня міста, тут відбулися два органних концерти студентки III курсу Краківської музичної Академії Марини Токаренко (клас проф. М. Семенюк-Подраза), які були означені промовистою назвою “Від бароко до сучасності”.

Мистецька спадщина німецьких і французьких композиторів XVII—XX ст. і донині хвилює нас духовними і світськими кантатами, клавірними імпровізаціями, органними творами — прелюдіями, фугами та сонатами. Витончено, з чіткістю і темпераментом молода талановита органістка зіграла “Канцон (II)” Йоганна Якуба Фробергера, “Прелюдію” Дітріха Букстехуде, “Тріо Сонату № 6 ч. 1” і “Хорал” Йоганна Себастіана Баха, “Сонату № 4 оп. 98 ч. I, II” Йозефа Райнбергера та “Фантазію ре-бемоль мажор” Каміля Сен-Санса.

Справжньою подією білоцерківських концертних вечорів стала прем’єра твору сучасного молодого італійського композитора Леонардо Ріццо “Фантазія для органу”, яку Марина Токаренко виконала з надзвичайною вправністю, легкістю та натхненням. Тим паче, що автор, теж студент III курсу Краківської музичної Академії (клас проф. В. Відлака), цього складного поліфонічного тексту, що вирізняється різноманітністю і глибиною образного змісту, особисто був присутній на прем’єрі!

У білоцерківських осінніх концертах також брав участь флейтист Михайло Куліковський — учень Київської музичною школи № 10, багаторазовий лауреат Всеукраїнських музичних конкурсів. У виконанні юного талановитого флейтиста прозвучали п’єси “Ларго” Франческо Марія Верачіні, італійського скрипаля і композитора XVIII ст., та “Вальс” з “Античної сюїти” сучасного англійського автора — маестро Джона Мілфорда Раттера.

Так само піднесеного і водночас приємного святкового настрою програмі концерту додавали виступи ведучої Тетяни Гнатюк — студентки III курсу Національної музичної Академії ім. П. Чайковського (курс проф. В. А. Лукашова).

Слухачі дуже тепло сприйняли виступи молодих талановитих виконавців М. Токаренко та М. Куліковського, високо оцінили можливості італійського композитора Леонардо Ріццо.

Зліва направо: Михайло Куліковський (флейта), Леонардо Ріццо (композитор), Марина Токаренко (орган), Тетяна Гнатюк (режисер та ведуча)

Майстер чуттєвої акварелі

У рамках Національного наукового симпозіуму “Український керамолінгвістичний простір: проблеми наукового дискурсу”, у Музеї мистецької родини Кричевських відбулося відкриття виставки “Микола Кричевський: у координатах часу й мистецтва”. Виставка присвячена 120-річчю від дня народження українського художника-постімпресіоніста, графіка, театрального декоратора.

Жанна НЕВКРИТА,
інформаційна служба Національного музею-заповідника українського гончарства
Фото **Тараса ПОШИВАЙЛА**

Микола Кричевський народився 24 листопада 1898 року в Харкові, у першому шлюбі Василя Григоровича Кричевського — українського архітектора, графіка, фундатора стилю українського модерну в архітектурі, першого художника українського кіно, автора дизайну національного герба України “Тризуб” та перших українських банкнот. 1906 року родина переїхала до Києва, де згодом батьки розлучилися. Плекаючи найніжніші почуття до матері, Микола все ж не поривав духовної спорідненості з батьком. Природно, що митець обрав шлях художника і свої перші ґрунтовні знання отримав у майстерні Василя Кричевського в Українській академії мистецтв.

Полишивши навчання, Микола Кричевський почав працювати художником-декоратором, а нерідко — й актором у театрі українського режисера Миколи Садовського. 1923 року разом із трупою він переїхав до Праги, де вступив до Вищої художньо-промислової школи й Української студії пластичних мистецтв, пов’язавши на кілька років своє життя з містом.

Проте справжній талант Микола Кричевський зумів розкрити лише в Парижі, куди переїхав 1928 року. Попри гамірний і швидкий темп великого міста він вів скромний спосіб життя й повністю віддавався улюбленому живопису. На початках поринув у щоденну тяжку працю — копіювання шедеврів Лувра. З часом його роботи набули популярності, вирізняючись надзвичайною майстерністю. Митець щоденно ходив на етюди Парижем та його околицями. Поступово викристалізувалися манера й стиль, окреслився той неповторний почерк, що досі вирізняє Миколу Кричевського з-поміж інших митців.

Спрямування до творчого становлення перервала Друга світова війна: майже з перших днів митець як громадянин Франції пішов добровольцем до війська. Успішне повернення означило новий виток його творчої діяльності.

1949 року Микола Кричевський відкрив для себе Венецію — відтоді травень і вересень стали місяцями, присвяченими Італії. Плавуче місто романтиків стало його палкою закоханістю, подарувавши мистецтву численні живописні сюжети великого художника.

1955 року Микола Кричевський уперше зустрівся з родиною брата Василя Кричевського в Нью-Йорку (США). Так у його творчість увійшла Америка. Відтоді подорожі до Америки стали частими. У Нью-Йорку Кричевський малював, спілкувався з родиною, а також навчав живопису свою племінницю Катерину, яка захоплювалася акварелями дядька й приїздила до нього в Париж на етюди.

Упродовж 1957—1961 років митець нерідко звертався до сюжетів української тематики, навіяних спогадами й листами матері з Києва 1930—1950-х років про далеку Батьківщину. Означуючи етнічну належність, він завжди наголошував на українському походженні, за жодних обставин не забуваючи про родинне коріння.

Із роками Кричевський став знаним художником, одним із кращих французьких акварелістів. Його роботи, написані в постімпресіоністичному стилі, збагатили мистецтво України й світу сотнями акварельних пейзажів Франції, Італії, Австрії, Швейцарії, США. У художньому спадку Миколи Кричевського є твори, написані олією, гуашшю, темперою, а також графіка, але саме акварель стала його улюбленою технікою, а набережна Сени — звичним місцем для етюдів.

Акварельним творам митця притаманна тонка лірична настроєвість. Кожний етюд — це не лише зображення краєвиду чи міської панорами певної пори року, а й вираження стану природи в поєднанні з авторським світовідчуттям. Усі акварелі об’єднує висвітлена кольорова палітра, м’якість і поетичність, легкість і невимушеність, відчуття прозорості води й повітряності простору. Таку досконалу майстерність автор повсякчасно віртуозно втілював у неповторних живописних образах.

Микола Кричевський залишив велику мистецьку спадщину, яка поступово повертається в Україну нащадками. Нині її значиму частину гідно представило Опішне.

Ювілейна експозиція представила 51 твір художника з фондів Полтавського краєзнавчого музею імені Василя Кричевського, Сумського художнього музею імені Никанора Онацького та Лебединського міського художнього музею імені Бориса Руднєва. Експозицію доповнили унікальні архівні матеріали — світлини та листи Миколи Кричевського з колекції Національного музею-заповідника українського гончарства.

Роздуми про батька

Олена СОМ-СЕРДЮКОВА

Моєму батьку, художнику Миколі Сому, цього року виповнилося 80. Микола Гнатович походить з багатодітної селянської родини з Требухова. Його бабусі та дідусі померли від голоду на благодатній українській землі.

Шістнадцятирічним Микола вступив до Київської художньої школи. Навчаючись у художній школі, яка носить ім’я Т. Г. Шевченка, пройнявся долею Кобзаря. Тож до цієї теми художник неодноразово звертався, зокрема у роботі “Тарас у Києві, 1829 рік”, виконаній у техніці літографії.

1966 року закінчив Київський державний художній інститут (зараз НАОМА) з фаху графіки у майстерні М. І. Селіванова. Його дипломна робота була присвячена темі українського народного весілля. У роки, коли в українцях послідовно знищували українськість, Микола Сом свідомо порушує народну тему. У цій серії робіт він приділяє велику увагу саме традиції народного обрядового дійства.

Протягом багатьох років Микола Сом працював у різних мистецько-видавничих установах як редактор, також був викладачем. Наприкінці 1980-х брав участь в оздобленні мозаїками залізничного вокзалу у Києві. Під час зведення Михайлівського собору працював в майстерні Л. Г. Тоцького над картонами до мозаїк. Також розписував стіни центральної частини собору.

Микола Сом учасник багатьох всеукраїнських та міжнародних виставок, член НСХУ та НСЖУ, почесний вчитель Требухівської школи. Він ніколи не поривав стосунки з рідним селом. І це чітко простежується в його творчому доробку. Чимало акварелей митця присвячено темі рідних лугів, пасовиськ, доріг. Як, наприклад, у серії акварелей “Живописна Україна”, де ліричні тони прозорих акварелей відбиваються як тонкі ноти душі художника.

Митець у своїй творчості часто звертається до мотивів історичного Києва. Краса форми Софії Київської, мерехтіння її золотих бань у променях сонця, зловлені оком митця та покладені на папір, — це і є присвята мого батька мистецтву.

Миттєвості фестивалю «Марія»

Обереги Фестивалю “Марія”

У Національному академічному драматичному театрі ім. Івана Франка відбувся XV Міжнародний фестиваль жіночих монодрам “Марія”, присвячений славетній українській актрисі, корифею української сцени, першій народній артистці України, одній із найяскравіших драматичних актрис кінця XIX—початку XX століття — Марії Заньковецькій. Сучасники вважали, що її могутній талант зробив би честь найкращій європейській сцені. Їй пропонували служити в імператорських і приватних театрах Петербурга й Москви, але актриса залишалася вірною рідній українській сцені.

Сергій Михайловський у виставі “Юда”

Едуард ОВЧАРЕНКО
Фото автора

“Сьогодні відриваємо наш ювілейний фестиваль “Марія” в Національному театрі імені Івана Франка.

Ми говоримо про Марію Заньковецьку і немовби виводимо на кін тих, з ким вона працювала, кого любила.

Я бачу багато гостей з України та Польщі. Бачу учасників з Ізраїлю, Вірменії, Білорусі, багатьох інших країн. Всі учасники фестивалю приїхали до нас за власний рахунок, аби мати можливість подивитися наші вистави і зіграти самим. Ми говоритимемо про Наталію Ужвій, якій цьогоріч виповнюється 120 років, Юлію Ткаченко, 90-ліття якої відзначаємо, говоритимемо про інших видатних українських актрис. Дякую нашим постійним партнерам — Інституту літератури ім. Тараса Шевченка НАНУ, ВУТ “Просвіта” ім. Тараса Шевченка, благодійному фонду “Наш дім — Україна”, які щороку нам допомагають”, — зазначила президент фестивалю “Марія”, народна артистка України Лариса Кадирова.

“Наступного року виповнюється 100 років Театру ім. Івана Франка. Старт ювілейним заходам дає XV фестиваль “Марія”, — наголосив Генеральний директор-художній керівник Національного академічного драматичного театру ім. Івана Франка Михайло Захаревич.

“За своє життя я створив лише одну моновиставу — “Щуролов”, разом з актором Театру Франка Олександром Фурманчуком. Ця постановка брала участь у багатьох фестивалях. До цього я не знав, настільки все це складно. Моновистави і актори, які їх створюють, — це зовсім інший світ, інша акторська каста. Вони по-іншому спілкуються, а особливо під час фестивалю, де представлено так багато вистав. Дуже вдячний людям, які беруть на себе таку відповідальність”, — зазначив головний режисер Національного академічного драматичного театру ім. І. Франка Дмитро Богомазов.

“Днями повернулися з Луганщини, де був фестиваль “Світогляд”. Там відбувся “круглий стіл”, на якому порушували питання фестивальної і гастрольної діяльності на сході України. Чи це потрібно?

Саме цього дня на фестивалі йшла вистава Лариси Кадирової “Не плачте за мною ніколи”. Глядачі плакали. Це було свято очищення, свято мистецтва. І це найкраща відповідь на питання, чи потрібно проводити фестивалі на сході нашої країни”, — підкреслила представниця Міністерства культури України Олена Воронько.

Також під час відкриття фестивалю відбулася презентація книжок “Ганна Борисоглібська” Валерія Гайдабури, “Степан Олійник. Вибране” (упорядник Богдан Сушевський), “Театр чудес. Мігель де Сервантес” (упорядники Дмитро Дроздовський та Ірина Батько-Ступка), “Театр, де розбиваються серця”, “Українська драма. Епізоди” Олега Вергеліса.

Лариса Кадирова у виставі “Не плачте за мною ніколи”

А у фойє Камерної сцени імені Сергія Данченка презентували художню виставку “Обличчя дитини”, яку представила “Вітальня на Дворянській” за підтримки Культурно-ділового центру “Рубаненко і партнери” з Харкова.

“Тут зібрані картини, створені протягом 70-ти років. Ви побачите піонерів, підлітків 90-х і сучасних дітей. Тут є діти-інваліди, діти, які займаються творчістю.

Чому ми вирішили цього року назвати нашу експозицію “Обличчя дитини”? Тому що дитина для жінки — найголовніше. Практично кожна вистава минулорічного фестивалю говорила про дитину і про материнську любов”, — зазначила організатор виставки Людмила Рубаненко.

На цій виставці представлені роботи і визнаних майстрів, і молодих художниць Поліни Кузнецової, Ольги Пічкурової, Юлії Барко, Ганни Орлової, Тетяни Сенченко та інших.

Також під час фестивалю демонструвалися виставки фотографій “Марія” з фондів Музею Марії Заньковецької та “Франківчанки Галина Яблонська та Лариса Кадирова” з фондів Музею Театру ім. Івана Франка.

Увагу гостей фестивалю привернули світлини з Ларисою Кадировою “Мій перший виступ у 3 роки”, “Серед членів родини”, “З першою вчителькою”, “Випускниця школи”, “З сином Максимом”, “Перший бенефіс у Театрі Заньковецької”, а також знімки, де вона разом із Богданом Ступкою, Адою Роговцевою, Олегом Єфремовим, Федором Стригуном, Іваном Драчем, іншими відомими діячами культури.

Відкрили фестиваль виставою “Діти криги”, виконавиця, режисер і сценарист якої Біруте Мар із Литви. Пані Біруте — відома литовська актриса, режисер, поетеса. Вона пише вірші, есе, п’єси, прозу для дітей, видала шість книжок. Її вірші опубліковані російською, білоруською, естонською, шведською, німецькою, англійською, польською мовами.

У виставі використані уривки з поетичної книжки Д. Гринкевічюте “Литва на морі Лаптєвих” та книжки Е. Гудоніте “Покоління в Сибіру”. Вистава зіткана зі спогадів батьків Б. Мар, литовців, депортованих в Сибір у 1941—1956 роках.

Наступною була вистава “Маргарита і Абульфаз” С. Алексієвич у виконанні української актриси Олени Дудич, режисура Ірини Калашникової. Актриса Олена Дудич закінчила Київський інститут театрального мистецтва ім. І. Карпенка-Карого. 30 років пропрацювала у Могильовському театрі драми (Бєларусь), на кону якого зіграла понад 50 ролей. У виставі йдеться про трагічне протистояння вірменського та азербайджанського народів.

Михайло Захаревич і Лариса Кадирова

Але кохання може здолати все, якщо по-справжньому любиш.

А завершився перший фестивальний день виставою “Спереду та позаду”, автори якої С. Нєдзвіські та М. Новак. Виконавець – актор, педагог і читець із Польщі Матеуш Новак. У цій виставі постає Польща XVIII століття перед її розпадом. Автори висміюють політиків, духовенство, військових, короля за їхні пияцтво, лінощі, крутійство, стверджуючи, що в усьому винне суспільство. Режисер з актором створюють моторошний світ блазнів, якими диригує головний герой — король.

Центральною подією другого фестивального дня стала вистава “Юда” за твором Лесі Українки. Виконавець — заслужений артист України Сергій Михайловський, постановник — головний режисер Херсонського академічного музично-драматичного театру ім. Миколи Куліша Сергій Павлюк.

В основі сюжету моновистави — сповідь Юди, який за 30 срібняків продав свого вчителя — Ісуса Христа. Протягом усієї вистави христопродавець тяжко працює на гончарному колі, намагаючись зробити чи тарілку, чи глечик, але переживання не дають йому закінчити своє творіння. Гончарне коло стоїть на сцені від першої й до останньої хвилини вистави, викликаючи безліч асоціацій.

Також другого фестивального дня показали вистави “Солодка” М. Матіос, виконавиця Марта Погребни, сценарій і режисура Малгожати Пашкер-Войцешонекої (Польща) та “Китайський Махараджа”, виконавець Петер Чижмар (Словаччина-Великобританія).

Та найбільше театрали чекали ювілейного вечора народної артистки України, лауреата Шевченківської премії Лариси Кадирової, під час якого вона представила одну з найкращих своїх театральних робіт “Не плачте за мною ніколи” М. Матіос. Режисура та сценографія Сергія Павлюка.

Також було багато охочих переглянути виставу “Скажена голубка” Т. Іващенко у виконанні актриси Дніпровського музично-драматичного театру ім. Т. Шевченка та Дніпровського муніципального Телетеатру Світлани Сушко і актриси Дніпровського муніципального Телетеатру Ольги Тихоненко, режисер заслужена артистка України Людмила Колосович.

“Скажена голубка” — це історія життя і творчості художниці Фріди Кало. С. Сушко виконує роль Фріди, а О. Тихоненко — її душу, долю і фатум. Разом актриси створюють образ розп’яття митця на хресті власного таланту.

Виставка “Обличчя дитини”

Крім цього до участі у фестивалі запросили Янаті Соуарді з Алжиру (вистава “Мері” Буссашела Хуарі Хічема), Людмилу Вороніну з України (“Крилаті історії” за В. Шекспіром, А. Чеховим, О Пушкіним), Тетяну Хазановську з Польщі (“Гарно жити” С. Кінселла), Ніну Семененко з України (“Стіна” Ю. Щербака), Марію Відаль з Іспанії (“Криваве весілля” Ф. Г. Лорки), Нору Бадалян з Вірменії (“Леді Макбет” В. Шекспіра), Наталію Брижань з України (“Стара вітряниця” Г. Х. Андерсена), Галину Дзягілєву з Білорусі (“Мати” Карела Чапека) та Матеуша Дескєвича з Польщі (“Бути як Чарлі Чаплін” П. Висомірські”).

Під час фестивалю відбулися науково-мистецька конференція “Магія акторства. Діалог культур”, яку провели Дмитро Дроздовський і Лариса Кадирова, та виставка “Фестиваль. Люди. Вистави. Світлини Марека Сендека”. А завершився театральний форум круглим столом “Полілог діячів театральної культури”.